

MÉJJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... 10.—

Negyedévre ... 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

— Budapest, február hó 26. —

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza

Krónika.

Glosszák a hétről.

— febr. 24.

A világ, mely megszokta a Bonaparte nevet, meg fogja szokni a mostani képviselőház furcsaságát is. Valóban így van és természetes, hogy így van: a baloldalon ülnek a többségbeliek s a jobboldalon van a kisebbség. Valóban úgy van, hogy Tallián Béla megbukik és Justh Gyula foglalja el az elnöki helyet, társaival, Rakovszky Istvánnal és Bólgár Ferenczcel s ha ez a három ur furcsának találja ezt a tényt, hát nekik is meg kell majd szokniok.

A szokatlanságnak kell tulajdonítani, hogy ma az egész gouvernementális koalíció oldalán még semmi gouvernementális érzék nem található. Az egyetlen Kóssuth Ferenczben megvan, de az, mihelyst hiveinek vad tudatlanságát és terrorizmusát tapasztalta, ijedten visszavonult jobb belátásával, tapintatosságával és összes vezéri képességével. Ők most is azok akarnak lenni, akik voltak: Béccsel most szemtől szembe is úgy beszélnek, mint mikor a háta mögött szapulták, követeléseikben, mikor beváltásról van szó, csak úgy beszélnek, mint mikor csak agitáltak. Ők a politikát csak becsület kérdésének akarják megtenni s ezzel nyert ügyük van a vezérekkel, a jobban hozzáértőkkel szemben. Ahogy a becstelenség vádjával terrorizálták eddig a szabadelvű pártot, azonképpen terrorizálják a vezéreiket. S a politikai kérdéseket a legprimitívebb, a legnyersebb formákba szorítják, hogy kivész minden detail, noha a politikában a detail fontosabb az általánosságnál. Ők többségbe jutottak — ezt úgy mondják, hogy a nemzet győzött, a korona fizessen. Igaz, hogy a nemzet mindenképpen győz a választáson, mert a győztes fél tétetik meg nemzetnek. De hogy speczialiter a függetlenségi párt győzelme a korona legyőztetését jelentené, hogy egyáltalán a pártokon felül álló koronapolitikával szemben vélik győzelmüket érvényesítendőnek, ez már tisztára gyerekes, éppen magyar nemzeti szempontból. Mert speczialiter a magyar szent koronával szemben soha semmiféle párt nem győzhet, mivelhogy a szent korona integráns eleme a nemzetnek, nem pedig vele szemben, vagy rajta kívül álló hatalom. Hogy pedig az ő koalíciós politikájukat nem tudják a korona politikájával összeegyeztetni, annak egyszerű oka, hogy a választás folytán

egy merőben új program lett aktualis, melyet lehetlenség egyszerűen az eddigibe belekapcsolni. Erről nem tehet a korona és elvégre erről nem tehetnek ők sem, mert mikor ez a program készült, volt okuk azt hinni, hogy a gyakorlattal való megegyeztetése egy sokkal későbbi idő föladata. Engedni most, azt jelentené, hogy elvesztenék a frissen szerzett népszerűséget. Ennélfogva követelik, hogy a korona engedjen a praktikusságból, ami szintén lehetlenség, mert végre is a realizálhatóság a viszonyokban van adva, nem pedig a kijelentésekben. Lényegében azt akarják, hogy amit ők nem tudnak megcsinálni, azt csinálja meg a korona s ha az is képtelen rá, aminthogy képtelen, hát a népszerűtlenség, mely rájuk néz, háromoljon a koronára.

Ez a veleje a mostani krízisnek. Megérteni könnyű, csak bevallani nehéz.

*

Az igazságot, melyben pedig a megoldás van, inkább halogatni szeretik s ezzel a helyzet még jobban komplikálódik. Ilyen takaró akart lenni az átmeneti kormány, elvitathatatlanul okos gondolat, mely gazdájára, Széll Kálmánra vall, be nem vallott céljainak tökéletesen megfelelné. Mert leplezni kell, hogy a koalíciós politika nem elég érett arra, hogy kormányt alakíthasson. Az átmeneti kabinet azt is mutatná, hogy tudnak kormányt csinálni, azt is hogy programjukhoz következetesen ragaszkodnak. De hát ezt sem tudták megcsinálni, csupa elvűségből, azaz csupa röstelkedésből a választók előtt. Mert vele járna, hogy mindenek előtt a régi alapon a függetlenségi párt pozitíve megszavazna ujonczokat a fekete-sárga hadseregnek. A legerősebb dogmát kellene sutba vetniök s erre sem igen szánhatják rá magukat, ha csak nem sikerül valami különbségre rámutatni a múlt és jelen között. Viszont ha a korona ezt a különbséget koncedálhatná is az átmeneti kabinetnek, akkor ezen az áron mindjárt végleges kabinetet kaphatna.

Andrássy Gyula igen okosan megpróbálta, hogy az átmeneti kabinet javára ad hoc, egyetlen szavazásra megnyerje a szabadelvűpártot, úgy gondolta, a függetlenségi párt ne szavazzon és a szabadelvűpárt a maga kisebbségi voksát adja le a többség javára. Ha annyira nem diskreditáltak volna éppen a győzők a liberális pártot s nem fenék a pallost annak minden emberére és alkotására, szóval: ha személyileg legalább a két tábor megbecsülne egymást, ez az expediens életre való is volna. De ma, olyan jelenetek után, mint a képviselőházban az alakuláson

tapasztaltak, olyan auspicziumok mellett, miket a koalíciós sajtó minden liberális emberre és teremtsére mutogat, megkivánni a szabadelvűpárttól, hogy mentse ki a függetlenségi pártot szemérmes zavarából, az csakugyan kissé túlzott. A szabadelvűpárt nem minden malíczia nélkül ismételte, amit folyton feléjük harsogtak: mit akarhatunk mi, szánandó, megvetett kisebbség? Hogy merjünk mi igennel szavazni, holott azt parancsolták ránk, hogy soha velük egy véleményen lenni ne merészeljünk, mert ez tolokodás, dörgölődés és a husosfazekakhoz való kíváncskodás volna! Nem, az átmeneti kabinet eszméje már azért is meghalt, mivel vele ismét a szabadelvűpárt nélkülözhetetlensége tűnt ki, quod non erat demonstrandum.

*

A Tisza-kormány likvidál. A hivatalos lap első oldala most a botrány köve, melybe beleütközik a fölháborodás. Csakugyan: kitüntetések, hivatalbalehelyezések folynak, az utolsó napokat a Tisza-kormány fölhasználja, hogy hiveit kártalanítsa és jutalmazza.

Ha az ember ezt a tényt pusztán magában nézi, meg is hökkenhet rajta, el is ítélné. Ám itt is a nyers faktum nem jelenti az igazságot. Számoljunk azzal, hogy ez az ország valóban szegény emberek tanyája, akiknek nincsenek járadékaik, latifundiumaik. S nagyon furcsa és kegyetlen az olyan becsületesség, amilyen például a Bánffyé volt, aki lemondása után egyszerűen visszavonult a főudvarmesterségbe, az ősi vagyonba és a miniszterelnöki nyugdíjba, ellenben hiveit, akik szintén levonták a konzekvenciákat, otthagyták az ellenfél prédájának, állás nélkül, jövedelem nélkül, támasz, sőt becsület nélkül. Az elvűséget és a becsületességet így vagyoni censushoz fűzni, mégis kissé lelketlen s Tisza Istvánban nagyon megbecsülendő, hogy ő nem vonul vissza Gesztre, milliomos szerencsébe s előkelően a szegény ördögökre bizza, hogy azok is vonuljanak vissza, noha nincs hova.

A másik félről pedig egyre fenik a pallost és készülődnek az általános söprésre, takarításra. Kimondva tehát a bukott regime embereinek az üldözése, főispánok elcsapása, tisztviselők nyugdíjazása, az összes disponiblis helyek kicserélése új emberekkel, a kegyetlen emberüldözés a hatalom birtokba vételénél tiszszerte csunyasabb az ellátásnál a hatalom utolsó napjaiban s ha egyebet nem, hát ezt a preventív megvédését egy csomó embernek a bekövetkezendő üldözés ellen legalább is megokoltta teszi. Különben azt hiszem, hogy az ádáz, vérszomjas hangulat nemsokára meg fog csappanni, mert most a nagy győzelmi mámorban még hiszik, hogy náluk csupa becsület, a bukott táborban pedig csupa haszonlesés van. Idővel mégis rátalálnak az igazságra, hogy egy ország moralitása nem oszlik meg politikai pártállás szerint, hogy a baloldalon sem élnek az emberek levegőből s a jobboldalon sem annyira a husos fazekakat imádják. Ha nem így volna, akkor csakugyan baloldali értelemben menne végbe a politikai változás, holott úgy indul és csak úgy van jogosultsága, hogy magyar nemzeti irányban és stílusban fejlődjék.

—x.

A boszorkány dala.

— Wildenbruch költeménye. Fordította Ábrányi Emil. —

Szolt a prior: „Agg és beteg szegény Medardus testvér! És úgy sejtem én: Elérkezett végső órája ma. Menj, gyóntató testvérünk, menj oda, Hallgasd ki szépen és irgalmasan, Ámbár tudom, hogy nem sok bűne van. Galambfőhőrré itt vált a haja. Szentebb nincs köztünk!... Buzgó sóhaja Ötször tíz évig innen szállt az égre. Bőjtölt, ostonnal verte magát... Ha mennybe száll, nem lesz előtte gát. Jól elkészült az üdvösségre!...”

Bekopogott a gyóntató,
De bennrül nem jött semmi szó.
Aztán belépett lassu lába
Medardus testvér czellájába.
És óra száll... és óra pereg.
Bámulnak a jámbor pátterek:
„Ó, aki szent volt szóval, tettel,
Mit gyónhat annyit? Vajj’ mit követett el?”

Harangszó cseng az esthomályon át.
A kápolnába gyűl minden barát.
Mind körbe térdel és fejet lehajt,
S Medárd testvérért halk imát sóhajt.

Egyszerre... hallga!... Egy búbanatos dal
Zokog föl messze, gyötrő fájdalommal.

Feláll a főnök... És az egész
Barát-sereg figyelve néz,
S amint a dal panaszovala szól,
Mondják egymásnak: „Medárd dalol!”
Tanakodnak sügva: „Mi lehet az?
Nem himnusz, nem zsoltosma e panasz!
Ezek világi, bűnös szavak!”
És íme, lám: egyszerre csak
Beront sáppadtan a gyóntató:
„Zárdánkban az ördög!... Iszonytató!...
Elkapta Medárdot!... Vége van!...
Medárd a sátán karmaiban!...”

Gyujt szentelt gyertyát a prior,
És úgy tesz mind a hosszú sor:
Mind égő gyertyát ragad a kezébe.
Megy a priorral a zárda népe,
És bűg a gyászdal, amint halad
A zord menet komor boltívek alatt:
„Ó ments meg a bűntől, ments meg a rossztól,
Nagy Isten, ments meg a Gonosztól!”

A czella tárva-nyitva volt.
Sáppadtan, véznán haldokolt,
Medárd testvér a szűkös fekhelyen.
Kulcsolt kezét tördelte rémesen,
Emésztő vágygyal lobogott a szem,
S a dadogó száj buzgón és vadúl
Egy dalt dalolt csak szakadatlanúl.

Csodálatos dal: gúny és szenvedély,
Istenkáromlás, forró, tiszta kék;
Olyan szép, mintha Napkeletről jönné,
S száz bűvös illat áradozna benne.

Ilyet nem hallott ember füle még,
Mert minden hangja báj, gyönyörűség,
És minden hangját bős bánat sugallja.
Gyönyörben reszket s borzad, aki hallja!...

Gyertyáikat lóbálják a barátok:
„El innen, sátán!... El, fekete átok!”
Szent képeket, kereszteteket lóbálnak...
Medardus ajkán mind vadabbá válnak
A hő igék... S a bűnös dal varázsa
Barátok lelkét egyre jobban rázza.
Epesztő szomjival, vágyva érzik át
Egy elveszett lét késő mámorát.
Látják megint a szétdúlt, porba vágott,
Rég elfelejtett, édes ifjúságot!
És lassan, lassan elnémul a kar.
Hallgatva, merengve figyelni akar.
De a prior, az Isten hű szolgája,
Ijedten néz szét. Szóra nyílik szája,
S Medárd testvérré nagy haraggal támad:
„Elcsábítnád az én kegyes zárdámat?
Rút bűbájdoknak kárhozat a bére!
Menj a pokol mélységes fenekére!...”

És íme Medárd fölemelkedék...
Arczán csodás fény csilláma ég...
Távolba néz kitágult szeme,
Mintha igézné a mult szelleme.
S egyszerre a bús szemek árja szakad...
Medárdus szól. Mond ily szavakat:

„Pap voltam, mint ti. Éjjel-nappal
Szent könyvet bujtam jámbor áhitattal.
Nagy, izzó hévvel Istent kerestem,
Mert vérem forrt és ifju volt a testem.
Fejemen dús fürtök... Szőke patak...
Hullámos, fényes arany-zuhatag.
Mikor először nyesték a tonzúrát bele,
Mintha virágos rétet kaszáltak volna le.
Akkortájt volt, mikor a sátán
Elkezdett járni földünk hátán,
S az asszonyok fejét csavarta el,
És égettek boszorkányt ezrivel.
Egy éjjel ültem a szobámba,
Más nem virrasztott vélem, csak a lámpa.
Egyszerre kopognak s egy ember hangja szól:
„Pap, jőjj azonnal!... Várnak valahol!”
Bömbölt a szél, zápor csapdosta képem...
Mentem... s megálltam egy torony tövében.
Nyirkos lépcsőkön a föld alá vezettek,
Úgy rémlett, hogy a mély pokolba vittek.
Kezembe égő fáklyát adtak,
S a kőfalon egy lyukra mutattak:
„Itt a boszorkány, aki holnap megsül!”
Menj hozzá!... Bűnét tépd ki gyökerestül!
Jól készítsd el az örök üdvösségre,
Hogy lelke tisztán szálljon föl az égre!”

A föld gyomrában voltam,
S fulladni kezdtem, amint behatoltam.
Ekkor: — mi ez?... Valami zaj...
Bilincs-zörej, nehéz sohaj...
A legsötétebb, szörnyű zugban,
Mint félénk vad a barlang-lyukban,
Egy nő kuporgott, szinte megkövülve,
Fejjel a nedves falnak dülve...
Fáklyámat a karikába tettem,
Mély komoran lógott felettem
És szóltam: Nézz rám!... Fordulj ide!... Kérem
Az arcodat!... És mit se félj, testvérem!...

Láttam, hogy' nyelte a szavamat!...
Lehullt a kéz, mely az arcra tapadt,
Fordult a makacs fej, — nézett felém,
És térden csúszva jött elém...
Csupasz karjával térdemet karolta,
Mohó szemét az én szemembe tolta!...
Lenéztem rá... A fáklya fénye
Mutatta: milyen szép a szegényke!
Ekkor szívem gyöngéd részvétre gyúlt,
Szemembe forró irgalom tolult,
Kimondhatatlan bánat rabja lettem,
S nagy, néma kínban sírtunk mindaketten!...

És látva könnyem, mely képére folyt,
Sovár karjával hévvel átkarolt,
Mély zokogással, lázas-betegen
Így sűgött-bűgött a leány nekem:
„Te tudsz még sírni!... Még meghat a szó!...
Ah, szeretlek, imádlak, te édes, te jó!”

Elrémitettek a merész szavak:
„Nézz köntösömdre!... Láss tisztán, te vak!...
Máglyára lépsz!... Hát fogjon el a bánat!
Csak így terem számodra bűnbocsánat!”

Ijedten nézett arczomra fel:
„Mit bánjak meg? Bűnt nem követtem el.
Szüleim meghaltak. Nagyanyámmal én
Ott éltem az erdők zöld ölében.
Nagyanyó ismerte a füveket,
S meggyógyított sok sínylő beteget.
Máglyán égett el nagyanyóka,
És azt mondták rá: beste boszorka!
Nagyanyó egy régi dalt dalolt...
Én eltanultam, mert gyönyörű volt.
Azt mondta: messze földről jött a dal,
Ahol csodát tesz a varázssital!...
Daloltam és nem tudtam, mit jelent?
Ekkor rám törtek... s engem, védtelen,
Kegyetlenül becsuktak a toronyba.
Dalom gonosz báj, mind azt hajtja, mondja.
A buja ördög, az dalolja bennem!...
Ezért kell holnap tűzhalálba mennem!”

Remegő ajakával fülemhez ért,
Aggódva esengő két nagy szeme kért,
Éreztem a keblét keblemen:
„Ments meg!... Könyörgök!... Kegyelem!...
Oly édes az élet!... Elmúlni be fáj!
És tűzben elégni — kettős borzadály!...
Jó voltam, szerettem az embereket,
Nem voltam boszorkány, mondom neked!...
Kőszívű mind, ó szörnyűség!
De te jó vagy, jó!... Tudsz sírni még!”

Szunnyad, pihen az őrcsapat...
Ó jer velem!... Az út szabad!...
Megyünk zaj nélkül a réten át,
A fáklya kilobban... senki se lát...
Futunk a zord halál elől,
És nem tartóztat senki föl!...
Kakas kiálthat szabadon,
Reggel miénk már a vadon,
S ott nem talál ránk senki sem!...
Van egy biztos buvó-helyem...
Elásott nagy kincs fekszik ott...
E kincset majd fölkatatod,
S együtt megyünk ki a világba,
Egymásban mindent fölhalálva!...

Mindig veled!... Mindig velem!
 Örök boldogság!... Szerelem!...
 Te asszonyt még sosem karoltál,
 Csókoktól részeg sose voltál,
 Érezd tehát a mámort, üdvösséget,
 A legnagyobbat, mely e földön égett!...
 Közel a hajnal... az éj lejár...
 Ne habozz, ne habozz! Ó jer tova már!

És rám lehelt forró lehelletével,
 És átfogott alabastrom-karja hévvel,
 S omló hajának éjszakája
 Ráhullámzott szép, karcsú derekára...
 Tombolt szivemben a szenvedély,
 Elkábitott egy perczre a kéj,
 Csókolni akartam azt a leányt ott...
 Egyszerre fagyos kéz visszarántott:
 „Boszorkányt csókolysz!... Véded a bűnt!...
 Szent üdvösséged örökre letűnt!...“
 A vallomás ajkamra fagyott,
 Durván ellöktem a rám tapadót,
 S vad iszonyattal kisiettem!...
 Utánam kiáltott kétségbeesetten,
 Hallottam, amint lezuhan a köre,
 Sírt, zokogott, míg én mentem előre!...

Igen!... Kirohantam az éjszakába!...
 És virrasztottam térdén állva,
 Míg föltetszett a szörnyű nap,
 A minden gyásznál gyászosabb!...
 A mennybolt hajnalpírban égett,
 És láttam gyűlni a csócseléket...
 Jól összerakva künn a réten
 Állott a máglya komoran, sötéten...
 Minden tekintet a karóra szállott,
 A lányra, aki hozzákötte állott.

Mint viharüzött, imbolygó madár,
 Vad pillantása ide-oda jár...
 A feszülettel odalépek én, —
 És ekkor gyorsan rámt tekint szegény,
 És lopva, hogy ne lássa vizsga szem,
 Lehajtott fejjel halkan int nekem,
 S bájos mosoly száll édes ajakára,
 Mint lemenő nap elhaló sugára!...

Hóhér kezében a fákllya gyúlt, —
 Sóvár szeme szemembe nyomult;
 Láng fogta meg a száraz galyakat, —
 Merev szeme mindegyre rámtapadt;
 Pattogva röpi a fa-rakás szikrája,
 Hulló levélként remegett a szája...
 És ekkor egy hang bővölt és ijesztett: —
 Az égő máglyán énekelni kezdett!...

Mint tavasz-éjnek zúgó zápora,
 Úgy hullott rám a lány hangok sora...
 Mint hogyha más, mesés tájokról jönne,
 S száz bűvös illat áradozna benne, —
 És hozna hírt egy jobb világról nekem,
 És elsíratná vesztett üdvösségem!...

A mérges tűz csupasz lábára folyt, —
 Szelid feje végbúcsúra hajolt;
 A fojtó füst körülötte kerengett,
 S a nehéz gomolyból bús dala kicsengett.

Fülemre nyomtam mind a két kezem:
 Meddig hallom még?... Nem lesz vége?... Nem?...

Irtózva futottam... a rét messze volt...
 De a panaszos hang mindegyre szólt;
 Elfáradt lábam bárhova tért,
 A dal, a dal mindegyre kísért...
 Akár aludtam, akár imát tördeltem,
 Ha lenyugodtam, ha reggelre keltem:
 Ama nap óta, ötven éve már,
 Örökké hallok!... Mindig visszajár!...

Medárd figyel... láng a tekintete:
 „Ah, újra hallok!... Csitt!... Halljátok-e?...
 A folyosón jön!... Surran nesztelen!...
 Czellámba lép!... Itt van velem!...
 Te tiszta lány... te édes, hű kebel,
 Akit gazok máglyán égettek el,
 Te nyílt, kegyes szem, — kedves ajkak bája,
 Remek tagok csodás harmóniája,
 Te szent gyönyör, te fonséges remény,
 Amit bolondul elvettem én:
 Eljöttél hozzám!... Itt vagy újra hát!...
 Magad nyitod meg üdvöm kapuját!...
 Ah, ötven évig vártam sírva, nyögve...
 De most megyek!... Hozzád megyek... örökre!...”

Kiadta lelkét mély sohajjal ott.
 Súják a barátok: Medárd halott!
 Letérdel halkan mind a hosszú sor.
 Künn hajnal pirkad. És szól a prior:
 „Amit nem láthat gyarló földi szem,
 Az Úr meglátja s érti odafenn!...
 Csak ő ítélhet!... Czellátokba hát!...
 És mondjátok lelkéért egy imát!...”

Művészek.

Irta: AMBRUS ZOLTÁN.

Háromnegyed hat óra lehetett, amikor Della Riva hazaérkezett. A köruton sorra nyitogatták a boltajtókat; a kapuban ujságkihordókkal találkozott s az udvar szemtelenül világos volt, noha vizkereszt tájékán jártak.

Mialatt fölsietett az első emeletre, gratulált magának ahhoz az ötletéhez, hogy a kocsiját a szomszédház előtt állíttatta meg. Pedig nem gondolta, hogy az idő már ilyen későre jár.

Lakásának ajtajához érve, Della Riva, a nagy tenor — akinek páratlan hangját, tökéletes énekművészetét és színjátszó zsenijét a kontinens minden nagyvárosában magasztalással emlegették, az ifju Siegfried, Tristan és Parsifal ideális ábrázolója, aki bayreuthi ünnepeltetése óta a jelenkor minden tenoristáját elhomályosította — megállt, előkereste zsebéből a lakása kulcsát, majd, óvatosan és nesztelenül, ahogyan csak a betörők tudják, kinyitotta az ajtót, beperdült a nyíláson, belülről újra bezárta az ajtót, s mindezt oly hangtalanul végezte, ahogyan a tündérek járnak.

A sötétes előszobában nem volt egy lélek se. Nesze se hallatszott. A cselétség még aludt.

Della Riva vigyorgott.

Besurrott a fürdőszobába s teljes biztonságban érezve magát, levetkőzött a vak homályosságban. Aztán hóna alá kapta a holmiját s beosont a hálóterembe.

A hálóteremben mély sötétség volt, de Della Riva ezt a sötétséget nem találta barátságatlannak; jól ismerte a járást. Nem ütközött bele semmiféle butordarabba; a motyóját letette a rendes helyére, s nem csinálva több zajt, mint egy kísértet, bebújt az ágyába.

Istennek ajánlotta lelkét, erősen elhatározta, hogy meg fog esküdni minden szentekre, sőt ha kell: az anyja emlékére, — mert a becsületszó már régóta nem számít — hogy már egy órákor itthon volt, megigérte magának, férfiszává, hogy minden csillagot le fog tagadni az égről, s aludni készült.

De ebben a pillanatban világosság támadt a teremben. A középső nagy villamos lámpa hirtelen kigyulladt.

Oda pillantott a felesége ágyára. Üres volt. A hálófülkében senki.

Felesége a terem közepén állott, már egészen felöltözött.

Az egész sceneria, de különösen ez az utolsó körülmény, a lehető legrosszabbat jelentette. A korai öltözködés lehetetlenné tette a kibékülést.

— Hol voltál, gazember? — szólalt meg az asszony.

— Hagyj aludni! — felelt Della Riva, s megfordult a másik oldalára.

Tudta, hogy ennek a felszólításnak nem lesz fogadtatja, de abban reménykedett, hogy, ha hamarosan alvást tett, talán mégis csak kibúvik a páczból, legalább egyelőre.

— Előbb mondd meg, hogy hol voltál, gazember? — ismételte az asszony, s a hangja kizárta annak a lehetőségét, hogy Della Riva elhalaszthatja a beszámolót.

— Hagyj aludni, ha mondom! — ismételte a nagy tenor, egy kissé türelmetlenkedve és egy kissé rimánkodva. — Tizenegykor próbám van.

— Tizenegykor próbád van, és világos nappal jössz haza?!

— Azt akarod, hogy a próbán olyan álmos legyek, mint egy kutya?! Idegessé akarsz tenni, hogy miattad megint összeveszsek mindenkivel, és aztán megint vándoroljunk, egy olyan országba, ahol még nem voltunk?! Ha ezt akarod, ezt ugyan elérheted!

— Azt akarom, hogy valld meg: hol voltál, mit csináltál?!

— Hol voltam, mit csináltam?! Mintha nem tudnád! A kávéházban voltam és semmit sem csináltam!

— Reggeli hat óráig? Mért nem mondd mindjárt, hogy ujságokat olvastál?!

— Azt is. Az új darabnak fél tizenkettőkor volt vége. Mire lemostam magamat és leülhettem vacsorálni, a vendéglő órája éppen éjfél ütött. A törzsasztalnál sokan voltunk; megittam egy korsó sört. Aztán átmentem a kávéházba, elolvasni az ujságokat. Mikor éppen haza akartam jönni, akkor jött oda a Doktor Frank, aki már megírta a cikkét, és elbeszélgettünk.

— Egészen addig, míg jöttek a reggeli vendégek?

— Miért ne?! Megittunk két üveg sört, és elbeszélgettünk egyről-másról. Az új darabról, a színházról, az igazgatóról, a te dolgodról... A Doktor Frank olyankor végzi el a munkáját. A Doktor Frank szerkesztő, és nem beteg öregasszony, aki éjszaka már csak nyögni tud.

— Ebből egy szó se igaz, gazember! A Doktor Frank tisztességes ember, aki kiiszja a feketéjét és hazamegy a családjához, de nem ül veled a kávéházban reggelig, csak azért, hogy a te hazugságaidat hallgassa... egy olyan öreg ember! Különben meg fogom kérdezni tőle.

— Mondtam én, hogy csak a Doktor Frank volt ott? Voltak ott mások is, és majd emlékezni fogok rá, hogy a Doktor Frank mikor ment haza! Sokan voltunk; odajött például a Doktor Ringler is, amikor éppen haza készültem. Azzal is beszélgettem. A te dolgodról is. Mikor beszéljek az ujságírókkal, ha nem egy új darab után?! Vagy azt akarod, hogy rájok se nézzek? Hát jó. Majd füttyölök rájuk. És ők nem fognak befáradni ennek az embernek a magasztalásába, aki füttyöl rájuk; ők majd ki fogják írni az ujságba, hogy: »Ennek a művésznek kevés évenként ötvenezer márka; ennek a művésznek hatvan-

ezret kell adni! Füttyöl ránk, de hatvanezret kell adni neki!«

— Az első szótól az utolsóig hazugság. Te nem voltál a kávéházban, nem volt ott a Doktor Frank, és nem volt ott a Doktor Ringler...

— Még ma este felviszem hozzád a Doktor Ringlert, a páholyba, és ki fogja neked jelenteni, a saját becsület-szávára...

— Akkor a Doktor Ringler is hazudni fog. Megmondjam neked, gazember, hogy hol voltál?! Előbb az egyik kocsmában, aztán a másikban, nem tisztességes emberekkel, hanem olyan csirkefogókkal, amilyen magad vagy! Ittál sört, bort, pezsgőt, grogot, pálinkát, whiskeyt, mindent, és egyik cigarettát a másik után dobtad el, csak azért, hogy elveszítsd a hangodat és tönkre juttass engem! Mikor aztán tökrészegre ittad magadat, elmentettek valami lebujba, egyik lebujból a másikba!... az egész éjjel rossz helyeken jártál, ki és be, be is ki!... hogy merre?... elgondolni is utálat!...

— Jól van, legyen igazad!

— Megvallod?

— Nem vallo meg. Aludni akarok.

— Nem fogsz aludni. Ha fenn tudsz lenni olyankor, amikor a tisztességes emberek alszanak, most már csak maradj ébren. Persze, ki akarod aludni magadat, hogy holnap újra kezdhesd!

— Ugy?! Jól van, nem bánom. Ezentul nem fogok aludni, mert nem lehet. Ha aztán a sok álmatlanságtól minduntalan berekedek, és végre, lassankint vagy hamarosan, egészen elpusztítod a hangomat: akkor csak kornyikálj te magad!... majd meglátjuk, jobb lesz-e akkor?!... Nekem mindegy, mert nekem nem kell egyéb, mint egy korsó sör. Hanem neked kell a pénz, sok pénz kell... hát csak keresd meg magad!... meglátjuk, meg tudod-e keresni?!...

— Nekem kell a pénzed, gazember?!... Mered mondani, hogy nekem kell?!... Kell ám, de nem nekem, hanem azoknak a teremtéseknél, akik... Azoknak, akik-től jössz, szennyesen, borszaguan... Fúj!

— Tessék! Ne aludjam azért, mert ő veszekedni akar! De én nem akarok és nem fogok veszekedni, azért se! Beszélhetsz akármit, ezentul nem szólok egy szót se. Veszekedjél magadban, ha veszekedni akarsz!

— Én nem veszekedni akarok, hanem azt akarom, hogy élj tisztességesen, ahogyan mások élnek. Hol láttál te, a pályatársaid között, olyan alakokat, amilyen te vagy?! Ki él úgy, mint te?! Van a színháznál még egy művész, aki iszik, mint a gödény, éjszakázik és bűzös spelunkákba jár?! Mindegyik rendes ember; komolyak, tisztességesek, uriember, mintha kereskedelmi tanácsosok volnának. Vacsora után hazamennek, vagy otthon vacsorálnak; kimélik a hangjukat, vigyáznak az egészségükre, becsületes életet élnek, nem olyat, mint a csirkefogók; nem ülnek reggelig pálinkásbutikokban, ahol vágni lehet a füstöt, nem dobatták ki magukat nem tudom miféle rossz helyekről, nem henteregnek részegen a hóban vagy a sárban. És tanulnak. Csak te nem tanulsz, mert azt hiszed, hogy neked az már nem kell, pedig az ujságírók hazudnak, mert te nem tudsz semmit. Ott a Tornabuoni. Az már megengedhetné magának, hogy azt csináljon, amit akar. A közönség szereti; nem sokkal keres kevesebbet, mint te; nagyon kiváló művész. Azért úgy él, mint egy miniszter. És tanul. Nem láthat meg az utcán egy ének-mestert, hogy el ne híjja és leczkét ne vegyen tőle. De az nem is fog a szeméten meghalni. Meg a többi. Még egy kóristát se találsz, aki elmenne veled tivornyázni; csak a csirkefogók járnak veled. A művész társaid szalonnokba járnak; mértékletes, kifogástalan életet élnek; vigyáznak a hírnevükre és az egészségükre.

Della Riva nem állhatta meg, hogy el ne rikkantsa magát:

— És ha a fejek tetejére állnak, akkor se tudják azt, amit én. Én nem járok szalonokba, mert nekem az nem multság, mint nekik; de ha énekelek, akkor elsőpröm valamennyit. Nekem nem kell bepólyálnom a torkomat, nem kell félnem a füsttől, és nem kell orvosi engedelem, ha egy korsó sört akarok inni. És aztán? Aztán semmi. Nekik, nekik minduntalan van valami bajuk; hol az egyik nyavalyás, hol a másik. Nekem soha semmi bajom. Nekem nem árt az, amitől ők köhögnek, prüszkölnek, krákognak, vért izzadnak; nekem nem árt semmi. Egészséges vagyok, fiatal vagyok, füttyülök rájuk és füttyülök rád!

— Igen, most füttyülsz rám, de mondd, hol volnál akkor, ha én elő nem kereslek a szemétből?

— A szemétből? Miféle szemétből? Most hallom először, hogy, ha valaki diplomás technikus, az semmi, csak afféle szemét-ember! Hol volnék! Mérnök volnék! Elvettem volna egy szép, fiatal leányt, egy háziur leányát, nagy hozományt kaptam volna, ülnék a pénzemen, nem kiabálnám ki a tudómet, hanem csak a magam multságára énekelnék, a törzsasztalnál, egy korsó sör mellett!... Szavamra, most is meginnám egy korsó sört!

— Mérnök volnál, öt márka napidíjjal, és nyakig ülnél az adósságban, mert már régen elittad volna a hozományt, nem egy hozományt, hanem kettőt, vagy hármat is, ha ugyan a háziurak olyan könnyű szerrel adnák oda a lányukat az olyan korhelyeknek, amilyen te vagy!... Én, én emberré tettelek! Tanítottalak; művészt faragtam belőled! Vagy talán nem tőlem tudod, amit tudsz?! Nem nekem köszönöd, hogy ma már ötvenezer márkát kapsz évenként, és szórhatod a pénzt, a kisasszonyok örömére?!... Most persze, hogy kikeféldetél, hogy úrrá tettelek, füttyülsz rám! Ez a hála. Amilyen az ember, olyan a hála. De várj. Még rám szorulhatsz! Még megtörténhetik, hogy abból a kevésből kell meglenned, amit én kereshetek! Még megtörténhetik, hogy el kell szerződnöm valahová, akármilyen kis fizetéssel, vagy énekleckéket kell adnom, hogy eltarthassalak! Mert ha így haladsz tovább is, ennek más nem lehet a vége. Elbizakodottságodban összehaborozol a fél világgal, elbizakodottságodban nem tanulsz, elbizakodottságodban eliszod, elkorhelykeded a hangodat. Már most is van öt-hat operaház, ahonnan bucsuzás nélkül állottál tovább, amelyet elrugtál magadtól, s ahová nem mehetsz vissza. A hangodnak nemsokára borize lesz; tanulni nem tanulsz, még azt a keveset is elfelejted, amit valaha tudtál. Már most is meglátszik rajtad, hogy a hanyatlás nálad, idejekorán, megkezdődött!... Harmincz esztendő vagy, és már gurulsz lefelé, lassan, de biztosan!... Persze, te ezt nem látod, nem hiszed; elbizakodottságodban csak azt hiszed el, amit a Doktor Frank, a Doktor Ringler, meg a többiek összehazudnak. Hanem én őszintén beszélek veled, nem úgy, mint ők, és megmondom, hogy mindez nem igaz, hogy ez a sok magasztalás csupa tuzás, és hogy nemsokára másképpen fognak rólad beszélni. Tegnap este is... azt hiszed, hogy a közönség megbolondult a lelkesedéstől? Nem, nem bolondult meg.

— Mért? Talán nem voltam jó?

— Még kérdezed? Hát ha a Doktor Frank és a Doktor Ringler azt mondták neked, hogy meg lehetsz magaddal elégedve, akkor ezek az utolsó emberek a világon.

— Igazán rossz voltam?

— Nem rossz, hanem silány.

— Végig hallgattad az előadást?

— Végig.

— Azt hiszem, nem voltál ott; csak boszantani akarsz.

— Ott voltam végig. Csak azért nem mentem be

előadás után az öltözőbe, mert előre tudtam, hogy úgy se kísérsz haza.

— És végig rossz voltam? Még az utolsó felvonásban is?

— A vége felé egy kicsit felocsudtál. Nem mondom, a nagy jelenet, az csak ment valahogy. De előbb... ugyan hol járt az eszed?... Szabad ilyen lomposan játszani?... Ki ez a Phoebus? Egy olyan tökéletes gavallér, amilyen talán nincs is a világon! És te, te olyan voltál, mint egy hetyke czizmadia-legény!

— Ha éjfélkor itthon vagyok, másképp beszéltél volna.

— Nem mondtam volna mást. Azt képzeled, a közönségnek tetszettél? Nem láttad, hogy semmi se akar hatni?

— Azt az opera tette. Egy ilyen dilettáns munkának nem lehet nagy hatása.

— És mit csináltál a balladával? Mondd, mért haragtad ketté?

— Észrevetted?

— Már hogyan vettem volna észre!

— Pedig nem volt olyan nagy hiba. Te vagy az egyetlen, aki fennakadtál rajta. Mások észre se vették.

— Akinek nincs füle, az nem akadt fenn rajta. De vannak ám zeneértők is.

— Igen, fenn a páholyban. Aki elvesztette a hangját, vagy akinek sohase volt, az egytől egyig zeneértő.

— És neked nincs más mentséged, csak ez?

— Nincs szükségem mentségre. Az egész egy pilanatnyi megfeleltetés volt. Nem tanultam meg jól, és vége. Ez a szerep nem is érdemli meg, hogy valaki jól megtanulja. Másutt sohase fogom énekelni; egy hónap múlva itt se. Köszönjék meg, hogy elénekeltem. És most már hagyj aludni.

(Vége következik.)

Olvasás közben.

Minap a német *Buchschmuck*-áramlat logikai és tehnikai képtelenségeiről emlékeztem meg e helyen — most *Uitz Kornél* ur, *A Hét* főszerzője, figyelméztet, hogy éppen Németország nyomtató szakköreiben, s éppen a hozzáértők: a gyakorló nyomdászok között erős is a tiltakozás e képtelenségek ellen. A *Typographische Jahrbücher* német nyomdászújság egyik legutóbbi száma e nézőpontból bírálja a st.-louisi kiállítás német osztályának katalógusát s egyéb nyomtatványait, s többek közt ezt írja, teljesen azzal a gondolatmenettel, mint az én minapi megjegyzéseim: »Több ízben kifejtettük, hogy... (a túlságos) amatőr-álláspont semmivel meg nem okolható, s hogy a könyvnyomó-ipar történeti fejlődése ily fejük tetejére állított következtésekre semmi támasztékot nem ad. Művészeink és művész-tudósaink egyet vegyenek szívükre: a szedés megállapodott külső képének felforgatására nincs szükség, s aki a ki-kezdések s egyéb tipografiai megállapodottságok rendjét és szabályait megbolygatja, vétkezik a művészet legfőbb törvénye ellen: a *czélszerűség* ellen, melyen e szabályok épültek!...« S hozzáteszi és minden gyakorló könyvnyomó-művész lelkéből beszél vele, hogy e képtelenségek legfőbb oka az a képtelenség, hogy egyébként kitűnő, de a könyvnyomás tehnikáját hirükből sem ismerő festők és rajzolók szabadultak rá a könyvdiszítésre, s olyik kiadó módot ad nekik arra, hogy tisztára a maguk egyoldalú nézése szerint tehessenek-vehessenek az izlésükre bizott kiadványok körül. Holott, mondja tovább a szakújság, s ebben is teljesen igaza van: áldás az ilyen dolgon csak akkor lehet, ha a művész s a könyvnyomtató együtt mesterkedik benne.

Ez az Ellen Key meg ez az Edward Carpenter, meg mind a többi kölcsönkönyvtári próféták, kik különben inkább Németországban próféták, mint saját hazájukban: minden bizonynyal igen derék, igen becsületes, igen jóra-való, igen elmélkedő és igen értelmes asszonyosságok és uraságok, s amit mondanak, az javarészt szent igazság. De hogy' is mondta Tisza István? Az is igaz, hogy ma csütörtök van, mégsem mondok róla szónoklatot. Nem bizony, és, kivált, nem vágok hozzá próféta-ábrázatot.

* * *

Kinában az udvari borbélynak az a próbája, hogy egy legyet kell beretvéával kettévágnia a menny fiának orrán, de úgy, hogy a felséges orrnak bántódása ne essék. Aki ezt nem tudja, az nem való császár borbélyának és császár miniszterének, s utána az ország úgy marad, mint akit beszappanoztak, de meg nem beretváltak.

* * *

Valahol megírtam, hogy a lírikus olyan ember, ki a saját lelke kulcslyukánál leskelődik epedő kíváncsisággal. De tulajdonképp minden ember lírikus, mert mind csak saját magán keresztül ismerheti a világot. S tulajdonképp két *Ding an sich* van, számunkra megismerhetetlen: az egyik a külső világ, mely érzéseimben változást keltett, a másik az Én, kinek érzéseiben e változás végbement. Csakis e változásokat ismerem, de nem a világot és nem magamat. Pedig érdemes volna megismerkednem magammal, e hatalmas istennel, kinek pusztá léte ronthat s teremthet száz világot, sőt világ csak addig van a világon, amíg élek, s ha meghaltam, a világ is meghal.

* * *

Gnóthi szeauton — mintha ez olyan könnyű volna, még azzal a másodkézből való Énnel szemben is, ki érzéseim révén tudomásomra jut! Van egy közmondás az önző emberről, hogy első előtte az Én, aztán megint az Én, majd még mindig az Én, azután jó a Semmi, s mind ezek után következik a Te meg az Ő. Ez így lehet erkölcsiekben, de abban az érzékleti tanfolyamban, melynek neve tudatosság, a sorrend éppen a megfordított, s a legnagyobb egoista, a gyerek, mindenekelőtt a Semmivel ismerkedik meg, majd elkövetkezik a Te meg az Ő, s csak nagysokára, másfél vagy két éves korában kezd elméjében földerengeni az Én. S a kurzus illetlen beosztásának végzetes következménye van: az, hogy minden teremtetett állatok s minden ismerőseim közül legkiváncsibb magamra vagyok, de legkevésbé magamat ismerem. Mert az emberek megismerésére való ábécézemet másokról való tudomásaimból alkotom össze; az embereket abból ismerem, hogy' és mint járnak, beszélnek, öltözködnek, milyen a hangjuk, a nézésük, irántam és másokhoz való viselkedésük. Ezzel az ábéczével szakasztott úgy járok, mint a nyelvvel; mint ahogy a szók kiölik belőlem az ideákat, s gondolatok helyett szavakban gondolkozom (ezt kitűnően vette észre Fritz Mauthner), azonképpen az emberekről is az ő valóságuk helyett az ő külsőségeik ábéczéje szerint gondolkozom. Mire eljutok a tudatosságnak oly magas fokára, hogy magam felől kezdjek gondolkozni, addigra ez az ábéczé már végképp beleette magát idegeimbe. Már pedig e másokról lefejtett ábéczével csak igen bizonytalanul olvashatok magamban — magamban, kiről egészen más természetű adataim vannak, mint másokról; magamban, kinek cselekvéséről, járásáról, hangjáról, beszédéről, nézéséről s ezer egyéb külsőségéről sohasem lehet olyan objektív képem, mint a másokéről. Másokat egyszerűsítve látok, nagy vonalakban, fölszínesen, de teljesen, mint a

messziről nézett erdős hegyhátat. De magammal szemben az erdő legközepében állok, s a sok fától nem látom az erdőt. E keserves fogyatékoság lehet oka némely betegesen értelmes embernél az ő beteges hiuságuknak. Anélkül, hogy magukat másoknál többre tartanák, sőt talán mert rosszat és bántót sejtene magukról: az örülettel játszó kíváncsisággal tanulmányozzák magukat, kísérleteznek magukkal, s lesik és kémlelik: hogy' hatnak másokra, s e másokban milyen kép és milyen vélekedés él róluk.

* * *

Kötetekben kerülgetik, pedig egy mondatban pontosan elmondhatnák: mint az írás képeknek, a nyelv metaforáknak szedimentuma.

* * *

A Wilde fajtájú pózoló írók olyanok, mint Lenau volt, mikor a postakocsiban örültséget színlelt: már ez is örültség volt. Az igazi költő akkor is őszinte, mikor komédiázik. Saját magát komédiázza.

* * *

A klasszikus költőket lehetne is, kellene is fordítás közben modernizálni. De a legkülsőbb formát, a versmértéket megváltoztatni kényes, mert a külső versmérték belső gondolatmenetet tükröz vissza, s aki ezt felforgatja, könnyen a vers lelkét zilálhatja meg. Főképp nálunk, ahol (jól tették-e vagy rosszul, arról ma már hiába rekriminálunk) megpróbálkoztak a nyugati s az antik versmértékkel is, — s a próba, sajnos, sikerült, mert nyelvünk, sajnos, időmértékes versre is alkalmas, vagyis alkalmas olyan versrendre, mely gondolatainak rendjével ellenkezik. Az idegen versmértéket ma már aligha írhatjuk ki verselésünkből; a magyar mértékkel úgy vagyunk, mint a magyar köntössel: vagy paraszti ruha, vagy ünneplő, de polgári hétköznapon angol gunyában járunk. Nem mondom, hogy egészséges hagyomány, azt sem mondom, hogy szükségkép lett (a XVIII. század derekáig költőink magyar mértékben ültették át hozzánk a nyugati strófákat), ám e hagyomány megvan, egybenőtt érzésünkkel, s elevenbe vágnánk, ha kimetszenők. De az antik versekben egyet mindenesetre modernizálhatnánk: az istenek, a hegyek, a folyók s egyebek neveit, olyankor, mikor ezek csak megismerésük vagy jelképek. *Jupiter, Ceres, Mars, Hadria*: latinul egyebet jelent, mint magyarul; a latin azt érezte, azt gondolta hallatukra, amit mi *isten, föld, háboru, tenger* hallatára. Gimnazista koromban megpróbáltam ilyenféleképp lefordítani a *Justum ac tenacem* ódát. Két első strófájára most is emlékszem; a mértéke sántít, de a veleje megvan:

Ki szándokában állapodott s igaz:

Sem a sokaknak rosszravivő szava,

Sem a nagyur parancsos képe

Nem teszi lelkében ingataggá,

Sem a tengernek bús haragos szele,

Sem a nagy isten rettenetes nyila —

S ha sarkiból kiroppan a föld:

Nem remeg ő, ha lesújtja romja.

* * *

Asszony mondta: Ne bánjon velem rosszul, én nem tudom szeretni, akit gyűlölök.

* * *

Az asszony az apagyilkosságot is megbocsátja, ha érte követték el.

* * *

Hányan nem tudják akarni, amit szeretnének!

* * *

Lélkében minden asszony katolikus.

* * *

A civilizáció semmivel sem természetesebb, mint az őállapot, a világnak mindig az a rendje, ameddig már eljutott.

* * *

Annyit már el kellett volna érünk, hogy mint ahogy hivatalunkban biztosítottunk magunknak egy esztendőben három-négy hetet szabadot és munkátalan: egész életünknek is legyen efféle szabadságideje, néhány esztendő, mikor könnyelműek lehetünk és bolondokat tehetünk büntetlenül s következmények nélkül.

* * *

Mi a legnehezebb munka? Az, amit elvégezni eszébe sem jut az embernek, vagy amihez lusta vagy ami derogál neki. Herkulesnek nem nehéz herkulesi munkákat elvégeznie, de csak halála után jut az istenek közé. Aki már életében boldogulni akar, annak sem röstellenie, sem szégyellenie nem szabad a pisliczár munkát. Egy fényes tehetségű és fényes pályát befutott férfi mesélte el egyszer a pályafutása titkát. Kis legény koromban, ugymond, egy nénikémnél laktam, ki jól bánt velem és szívesen megfőzte kedves ételemet, a töltött káposztát. De én ezt az ételt úgy kedvelem, ha van benne egy kanál tejfel. A nénikém többnyire lusta volt egy kanál tejfelért lemenni a pinczébe. Én azonban sohasem voltam lusta, én mindig lementem egy kanál tejfelért a pinczébe — s ez a pályám titka.

* * *

Hány emberrel megyesik, hogy mint festő vagy író vagy politikus vagy tudós korán és hirtelen eljut bizonyos helyre, de aztán megáll s néha még ezt a helyet is elveszíti. Ez azt mutatja, hogy az ember mindig megkap és elér annyit, amennyi tehetségének kijár, de ennek megtartásához vagy ennél többhöz már külön tehetség kell. Egy munkáért az élet csak egyszer fizet.

* * *

Aki tehetséges ember létére nem vitté semmire, csak magára vethet. S igazsággal panaszkodnia sem szabad. Azzal, amit el nem ért, vesse össze azt, amit elmulasztott, ami alól kibujt, ami elől kitért s amitől megkiméltetett. A mérleg futja.

Ignotus.

Paradoxon.

A tiltott üdvök üdve jár át
S a boldogság ragad magával,
Ha meglopom egy éjszakával
Ifjui éltem gyenge fáját.

S mikor az éj hajnalra bágyad,
S a napsugár szemembe reszket,
Elsíratom az álma vesztett,
Az átvirrasztott éjszakákat.

Goór Pál.

Férfi és nő.

Írta: ALEXANDER SWIETECHOWSKI.

(2)

— A természet régen megalkotott engem s most ön át akarna alakítani.

— Kegyed nagyon kevésbé figyelte meg magát tükör nélkül. Mig a bajuszomon ragadt sárgarépán olyan pompásan mulatott, én lelkiömeretesen megfigyeltem szavait, mosolyát és metamorfózisát. Ugyanazon a kiránduláson, mely engem a köznevetség zsákmányává tett, kegyed megengedte cousinjának, hogy körülötmjenezze. A fiatalemberke aztán hazudott is, mint egy udvaronc. Azt mondta például, hogy kegyed Zmichowskára * emlékezteti, noha a kegyed lényében csak annyi poézis van, mint abban a versikében, melyet huga emlékkönyvébe írt s amely e hasonlatra alkalmat adott. Kegyed hálás volt érte, mert megölelte, megcsókolta... — férjét, aki éppen e bókra érkezett oda. Akkor győződtem meg arról, mily óriási mennyiségű ilyen tulczukrozott butaságot bír el egy okos asszony és mily olcsón szereti megvenni ezt az árut. Ugy látszott volna, mintha az öcsike minde bókjait, széptevéseit, melyeket elfogadott tőle, mindjárt az első kedvező alkalommal kegyesen visszafizetné. De mikor a fiu este megkérte kegyedet, maradjon vele tovább is az erkélyen, kegyed így felelt: — Mióta az uramnak hűséget esküdtem a pap előtt, nem szándékom senkinek szerelmet esküdni holdvilágon.

— Ezt hallotta ön?

— A fiu csalódva jött vissza szobánkba, hol együtt aludtunk és elragadtatással kiáltott fel: — Isteni asszony. — Megfordítva, szóltam én: emberi asszony! A szerelmi hálót nem erősen megkötött szemekből fűzi össze, hanem gyengéd szálakból, melyeket egy mozdulattal meg lehet oldani. A fiu elgondolkodott, de bizonyára elfeledte ezt a megjegyzést, mert puha agyában valami okoskodás épp oly kevésbé állhatott meg, mint a tü, akár a legkeményebb vízben.

— És mit kellett volna az ön véleménye szerint cselekednem?

— Vagy azt mondani néki: Maga az égbe akar emelni, hogy aztán a leszállásnál elveszítsem földi egyensúlyomat! Ez untig elegendő a maga naivitásának, de igen kevés az én meggondoltságomnak. Vagy pedig ezt: Szeretem magát, illúzió nélkül, szégyen nélkül.

— De hisz egyáltalán nem szerettem.

— Sem ezt a fiut, sem azt a művészt, akinek hegedűjátékánál egészen oda volt a gyönyörűségtől, sem később azt az író, aki Slowacki és Musset frázisaiból font koszoruját a kegyed lába elé helyezte, sem egy negyedik imádóját, sem engem. Valamennyi csak édes félálomba ringatta kegyedet, melyben a kőszáló fantáziának minden szabad, mert nem kell tartania utólagos büntetéstől. A világ csak testéért vonja felelősségre a nőt, lelke szabad marad. Az önök szíve gyakran olyan, mint a közös legelő. A vadász találhat ott némi zsákmányt és az ökör is vagy egy falásnyi füvet.

— Az én szívem is?

— Pusztán az a gondolat, hogy én úgy vélekedhetem, elsápasztotta kegyedet. Nem, azt már nem akarom mondani, ámbár gyönyörködtem a felhő egy olyan asszony arcán, aki még az imént meg volt győződve róla, hogy a legvakítóbb napsugár elől sem kell lehunynia szemét. Miért hívta ki nagyságos asszonyom oly hetykén az igazságot? Mert bizonyos volt benne, hogy én félénken, csak hízogó szavak egy bokrétaival fogok közeledni,

* Hires lengyel költő.

amiért aztán szívesen jutalmazott volna elbűvölő mosolyával. Kegyed mindaddig oly udvarlók sorfala közt haladt, akiktől csak az elragadtatás kiáltásait hallhatta és most haragszik, mert a sor utolsó embere tövisekkel szaggatta szét győzelmi köpenyét. Ezt előreláttam. Míg a nő hamis czopfot hord, míg gondolatait beszédjével éppugy meghamisítja, mint testének alakját ruháival, addig nem szeretheti az igazságot, sőt el sem viselheti. S még kevésbé lehet alkalmas erre egy vén és kiélt férj ifju és szép felesége, aki megmentését okvetlenül nem erejének erénye, hanem csak a támadások gyöngeségének köszöni.

— Elég, barátom! Ez sértés!

— Kegyed tehát azt állítja, hogy az imént, csak egy pillanat előtt, a kegyed ellenállása s nem az enyém óvta meg a koczka veszedelmes elvetésétől? Miért kívánta hát úgy a férje érkezését? Én igen nagy erőt tanusítottam, mert ellenálltam nemcsak a kegyed kísértésének, hanem a magam nagyon heves vágyának is.

— Az ön vágyának hőmérséklete nem oly óriási, hogy valami nagy hűtésre volna szüksége!

— Ebben már téved. Ha ránézek kegyedre, folyton végigszaladgál valami borzongás az idegeimen.

— Az ellenszenv borzongása.

— A szenvedélyé.

— Annak ellenére is, amit felőlem mondtam?

— Hát kegyedet visszatartották nevetséges ugrásaim, melyeket a juhász-kutyával vagy a méhekkal való harczomban tettem, attól hogy ne vonzódjék hozzám? Különben sem állítottam soha, hogy kegyed képtelen arra, hogy mámorossá tegye a férfiak érzékeit...

— Kérem, kérem... erre vannak nő-specziálisták, akikkel nékem erkölcsileg semmi közöm.

— Megértem felháborodásának ezt a kitörését, valamint megértem előbbi megbotránkozását is, mert aki igazat beszél, az hallgatói fülét tövissel ostromozza. Ne izgassa fel magát, ilyen blaszfémias hasonlatra semmi módon nem merészkedtem, de azt hiszem, hogy a férfi egyáltalán csak érzékeivel szeretheti a nőt.

— Minden férfi minden nőt?

— Kivétel nélkül. Nem tagadom, hogy a nő eszét, lelke nemességét és egyéb előnyeit is becsülheti, de ez csak az *ember* nagyrabecsülése, melyet az *emberrel* szemben érez, nem pedig a *férfi* szerelme a *nő*höz. Elképzelheti a szerelem érzését egy olyan férfinál, aki meg van győződve róla, hogy okos és erényes felesége visszaszítón csunya? Ez épp oly természetellenes volna, mint egy ócska, omlatag ház konzerválása, csak azért, mert képtár van benne.

— Miért szeretik hát akkor inkább a művelt és jó asszonyokat.

— Mert a legszebb épület is értékesebb egy könyv- vagy képtárral együtt, mint enélkül. A tisztán arhitektonikus érték, melyről a nőknél mindenek előtt szó van, független marad e járulékoktól.

— És rajtam önnek ez a »tisztán arhitektonikus« tetszik — ahogy kifejezte magát.

— Mindenesetre. De egy baraczkon, például, senki sem dicséri külön az izt vagy az illatot, hanem az egészet élvezi. És a kegyed személyében nem választok külön egyetlen egy elemet sem, még az étheri elemet sem, hogy külön imádjám, hanem az egészet csodálom... — érzékeimmel.

— Ah, hát csupán az érzékeivel.

— Miért tagadnám? Engem talán egyéb ösztönökkel ruházott fel a természet, mint az emberiség többi részét? Csak olyan ösztöneim vannak, amiket a természet adott nekem, s amiket mindenkinek adott. Sok más férfi mintájára azt mondhatnám, hogy eszéért, tapintatáért, elmésségéért s több efféléért tisztetem, de ez hazugság

volna. Hogy kegyed pontosan emlékszik-e Amerika fölfedezésének dátumára, támogatja-e a szegényeket, ismeri-e Milont — nem tudom; de ismerem szeme pillantását, tudom, hogy vonaglik nyugtalanul orra czimpája, hogy szája csábít és ingerel, hogy egész alakja szépséget lehel és gyönyörűséget ígér. Nem kell túlságosan érzékeny idegűnek lennie valakinek, hogy...

— Hát miért nem szeret — ha csak a maga módjára is.

— Szeretem... — a magam módjára.

— És nem kér tőlem semmi áldozatot?

— Semmilyen, mert öntudatlanul adná meg és keservesen megsíratná.

— Arról hallani sem akarok többé, hogy ön gyermeknek tartson.

— Nos, mit tudna kezdeni a hitvesi köteletségével?

— Hitvesi kötelezéssel? De hisz, én, én... én egyáltalán nem szeretem a férjemet.

— Ó, kérem; a közömbösség a férj iránt rendesen csak következménye, nem oka az asszonyok hűtlenségének. Sok olyan asszony van, aki bálba megy és felháborodnék, ha azt mondanák neki: nem szereti a férjét és hazamenet meggyónja, hogy soha nem is szerette az urát. Ezt a hangulatváltozást gyakran egyetlen keringő vagy lengyelke okozza, melyet egy csinos fiatalemberrel táncolt.

— Miért nem halad következetesen a cél felé és miért nem távolítja el a kivételeket a női szívet illető grammatikai szabályoktól? Miért mondja: néhányan, rendesen, gyakran? Mondja inkább: mindenki, mindig, kivétel nélkül; a szabály annál kerekesebb volna akkor és semmiel sem abszurdabb.

— Ez esetben volna csak abszurd, hiszen magam is ösmerek kivételeket, amiket semmisnek nyilvánítani nem áll hatalmamban.

— Hol is tette ön tulajdonképpen megfigyeléseit? Nyilván valahol igen alant...

— Sőt ellenkezőleg meglehetősen fenn, magasan. Valóban sok házasságot találtam, melyek külsőleg állandónak látszottak, de belül korhadtak voltak. Egy sereg házaspárt ismertem, akik két különböző tartalmu könyvhöz hasonlítottak, melyet a könyvkötő — illetve a pap — egy kötetbe fűzött. Együtt vannak, *egy*, közös, aranybetűs címük van. De ha kissé alaposabban beletekintünk a közös kötésbe, melynek együtt házaspár a neve, látjuk, hogy tartalmuk ellentmond egymásnak, hogy könnyűszerrel elválaszthatók és más-más kötésbe helyezhetők át. Kegyed, nagyságos asszonyom, nem szereti férjét, és formailag mégis hű felesége maradt és a világ szemében továbbra is maradna, hacsak valaki ki nem lesné bízalmassal vallomásait és városszerte el nem híresztelné őket. És min alapszik az önök szövetsége? Hazugságon. Mondja meg ma nyíltan férjének, hogy gondolkodik, s holnap már cserben hagyja kegyedet. Gondos mamáink tudják, mit cselekszenek, mikor lányaiknak tisztességes képmutatást ajánlanak életszabályul.

— Ön rettentően kihasználja az én egynéhány meg gondolatlan szavamat...

— Kihasznaom? Minek? Szükségem van tán a kegyed haragjára vagy kellemes az nekem? Nem én vagyok, hanem az igazság, melyet ön kihivott, oly kegyetlen. De vigasztalódjék azzal a szabályommal, mely a nőknek ez irányban egyenlő jogokat juttat osztályrészül. Mert mi mindent össze nem hazudnak a nők? Naivitást, szerelmet, anyaságot, egyszóval: mindent! Mutasson egyetleneket, aki bevallja, hogy hamis foga van vagy egy hónap óta anyai örömeknek néz elébe. A szakadatlan tiszteletnek oly sok százada után, önök asszonyok, szinte úgy hozzák e bünt világra, mint valami ösztönt. Gyakran

már nem is kiokoskodott képmutatás az önök hazugsága, hanem öntudatlan vétkezés. Ismertem egy anyát, akinek férje meglopta a gyámfát s ő mégis megtagadta lánya kezét egy tisztességes embertől, mert az apja valamit elkövetett. Csak a bűnhődő Magdolna érzi érdemetlennek magát arra, hogy a vétkesre követ vessen.

— Ön tehát azt követeli, hogy a bűn a maga inezitlenségében mutakozzék ország-világ előtt.

— Legfeljebb azt követelem, hogy ne burkolja magát az erény látszatába és ne lépjen fel pimaszul — s egy-szersmind bután. Nézetem szerint egy ugynevezett bukott nő minden bűne csak a hazugságban van.

— Ön nem képes gondolatokat rendezni, megvilá-gitani, csak szétrongyolja és eltorzítja őket. Ebben a fél-órás beszélgetésben köröttem tátongó szakadékok ázott és szédülő fejjel hagyott magamra egy sziklafokon, melyről sem leszállni, sem biztos talajra átugrani nem tudok és ön kigunyolja tévedésemet, holott azt reméltem, karját tárja a lezuhanó elé. Ha néhány vigyázatlan szóval el nem árulom magamat, most kacagnék a szofizmakon, melyekből a nők számára kötelet akart fonni. De így védetlen vagyok. De az sem tulságos nagy diadal önnek, hogy elbódította fején: egy pohár erős bor ugyanezt ugyanugy megteszi. De... majd kijózanodom.

— Jobban szeretném, ha ez nyomban bekövetkeznék, különben válnunk kellene, anélkül, hogy meggyőzhettem volna arról, hogy szeretem.

— A maga módjára?

— Természetesen. Az én módomra.

— Nevezze ezt az újfajta érzését, aminek akarja, csak szerelemnek ne, mert — visszanyerem humoromat. Ez himlőpetty a tulfejlődött agyvelőn, de nem lehet egy meleg, lüktető szív érzelve.

— És mégis igazi — mert érzéki — szerelem.

— Barátom, az érzékek vakok. Az ön szerelem azonban, úgy látszik, még álmában sem hunyja le szemét.

— Mit tartana arról az emberről, aki, mert el van ragadtatva a florenczi Madonnától, ellopna a Pitti-galériából és hálószobájába akasztaná? Azt mondaná: a tolvaj legyőzte benne az esztétikust. Semmi egyebet nem tesz az, aki szerelemből elcsábítja másnak a feleségét. Éva, épp úgy, mint Ádám, első sorban ember, tehát sok általános emberi tulajdonsággal rendelkezhetik. Lehet tanult, jótékony, erényes és így tovább. Csak másodsorban nő, mint ahogy Ádám férfi vagyis oly lény, aki a másik nemből bizonyos érzelmeket ébreszt. Milyenek ezek az érzelmek? Esztétikaiak. Egy rut nő vagy jobban mondva: egy olyan, aki nem tetszik nekem, az én szememben: ember; csak a szép, vagyis olyan, aki tetszik nekem, lehet számomra: asszony. Ezt a nőt csak érzékeivel szereti a férfi s ha valaki ellenkezőt állít, akkor vagy szántszándékkal vagy öntudatlanul hazudik. Meggyőző példa kegyed, nagyságos asszonyom. Mindig az udvarlók egész raja vette körül. Vigyük most át valamennyi intellektuális és morális kiválóságait egy tiszteletreméltó matrónára vagy férfitra. Vajjon az udvarlók e köre, mely ma csodálja a kegyed esztét és érzelmait, együtt maradna-e? Ami engem illet, be kell vallanom, úgy találom, hogy kegyed igen közön-séges ember; de teljességgel rendkívüli nő. De ha egy szép képet, a művészet vagy a természet valamely remek-munkáját örövendve nézek — örülök, anélkül, hogy a tulajdo-nosától el akarnám rabolni. Miért viselkedném a más fele-ségével szemben másképpen? Bizonyosan van kedvem ahhoz, hogy egyedül magam birjam, épp úgy, mint ahogy a florenczi Madonnát is szeretném egyedül magaménak mondhatni. De eszem segítségével ellent tudok állni ennek a váagnak. Összevetve az esztétikai gyönyörűségek millióival, melyek-ben részem lehet, oly keveset nyom az állati kielégülés egy pillanata, hogy nem érdemes érte ravasz tolvajjá

lennem, egy *feleséget* boldogtalanná tennem, egy férj életét összezuznom és egy családi élet tönkretartásának bűnét magamra vállalnom.

— Ez... ez nagyon ideális felfogás.

— Csak okosan. Legyünk következetesek. Egész életemben körülbelül harmincz férjezett nővel találkozhatom, aki tetszésemre van. Csak nem kívánja kegyed, hogy valamennyinek a férjét felszarvazzam? Ideális szempontból persze köteles volnék a házasság törvényes szentségén kívül minden érzelemről lemondani; azt kellene hazudnom, hogy feleségemen kívül egyetlen nőt sem csudálok, hogy aztán titokban mindegyikkel regényt szőjjenek. Ez igen tisztességes csalás volna, melyet azonban én nem akarok elkövetni. Én emberileg érzek, tehát emberileg beszélek is s azt hiszem senkinek sem ártok, ha kimondom, hogy saját istenfélő, himlőhelyes feleségem nem valami tulságosan vonz és esztétikai élvezetet találok a többiekkel való érint-kezésben. S ha a vérem néha-néha hevesebben felforr, le tudom csillapítani. Mi egyébre való az eszem?

— S mégis azt mondta imént, hogy egy nő iránt való szerelemből a legvégsőkre is képes volna.

— Ha a nő szabad lenne... különben elég bátor-ságának kellene lennie ahhoz, hogy mindent bevalljon annak a férfinak, aki megbizik benne.

— Hahaha! Ön felgyujtana a világot az igazság miatt. Ez oly fanatizmus, mely a valóság viszonyaival számot nem vet. Ön azt követeli, hogy egy asszony, akinek talán gyermekei vannak s aki önt szereti, meg-gyónja férjének a szerelmet, melyet egy másik férfi iránt érez, akit valószínűleg ugyanolyan kötelekek tartanak fogva, tehát az asszonyt el nem veheti — és így a val-lomás haszontalanul két családot duna fel és őszintesé-gével azonfelül agyoncsapná azt, amit a titok fátyla alatt épségben tarthatna. Nem — ez örültek számára irt recept. Másrésről nem fogja tagadni, hogy ezeknek az embe-reknek joguk van egymást szeretni, karjukat egymásfelé tártani, közös életre, titkolt és lopott gyönyörűségekre vágódni...

— Ez már egészen más dolog. A szerelem egy házassági és egy férjezett nő között, melyet le nem győ-zhet az ész és nyilvánosan meg nem szökhet a világ elől, ez a szerelem: szerencsétlenség. És a szerencsétlenségnek külön kódexe van: a kétségbeesés.

— Beszélünk erről valamikor?

— Nem, soha.

(Vége.)

Strófák.

Sötét felleg szakad rám néha,
Járok borongós ég alatt;
Valami nagy, különös bánat
Összeszorítja ajkamat.

Nem tudom mért, kihál belőlem,
Mi dalra, tetterre, csókra űz,
S olyan a szívem, mint a tűzhely,
Melyen kihamvadtt már a tűz.

Utcák sorát sötétlen rovom,
Egyszer csak... szembe jössz velem:
Mosolygysz s érzem, hogy nem halt ki
A dal, a csók, a szerelem...

Kiss Menyhért.

Szatira Juvenalis modorában.

— Jegyzetes kiadás. —

BEVEZETÉS.

Decimus Junius Juvenalis született Aquinumban, körülbelül 47-ben Krisztus után (lásd Borghesi: *Intorno all'età di Giovenale*, Roma 1847.), *Claudius* császár korában. Szatirákat írt. Hogy mikor halt meg, pontosan nem tudható. A XV. Sat. 27-ik verséből az tűnik ki, hogy *Juncus* consul alatt még élt. Ez 127-ben volt, Kr. u., *Hadrianus* császár uralkodásának tizedik évében. Sőt egyik életírója azt állítja, hogy még *Antoninus Pius* alatt is élt. Az itt közölt töredék egy szatirájából való, mely a budapesti bohém-élet két típusát ostromozza, s amely 1905-ben íródott. Tehát még *Franciscus Josephus* alatt is élt.

A SZATIRA.

- Régi időkben még de nagyon más volt a világ itt!
 Amphibius nem vitte a hangot, fennén üvöltvén
 Nov' Eboracumban, falerni s a caecubi termést
 Szürcsölvén kristályból folyvást sextarius-szám'
 5 Anélkül, hogy ezüst sestertius a tunicáját
 Feltűnő számban duzzasztani látszana. Mostan
 Mintha akár Gláphyrus, a flótás zúgna füledbe,
 Ugy sípolja beléd ez az úr a fórumi pletykát
 Mit beszedett begyébe ma reggel a porticuson, hol
 10 Füstgomolyagban jár fel-alá sok bamba legatus.
 Arra tekints! Ott Hispulláról szól a gunyorka,
 Mert elhízott, szidja egy ifjú kandi poéta,
- Akinek a scenára a princeps histrionumtól
 Bójárása vagyon. Parietes scenici mellett
 15 Ácsorog álmosan ő és onnan nézi a hölgyek
 Tánczát és kritikát mond. Sőt másnapra megírja,
 Hogyha a rosszakarát bűzét szaglálni lehetne,
 Ugy bűzhödtebb volna ez ifjú a rohadásnál
 És az evescsont illata hozzá nárdusi volna.
 20 Két főczélja van ott e deréknek. Fogni a nőcskék
 Pártját és kebelét. És másodsorban a czélja:
 Szinrehozni darabját legjobb actorok által.
 Hagyjuk ez undort, másnéven: homo theatralist.
- — — — —

JEGYZETEK.

2. vers. — AMPHIBIUS: kételtű. Jelenti a félig-ügyvéd, félig-újságíró típust. Akkori időben nagyon gyakori volt.
 3. vers. — NOV'EBORACUM: New-York. Eboracum: York. Eboracum volt Trajanus idejében Britannia tartomány közép-pontja. Itt azt a kávéházat jelenti, melyet akkor így hívtak. — FALERNI, CAECUBI-borok. Esetleg feketekávék.
 4. vers. — SEXTARIUS: római ürmérték, körülbelül egy fél-liter. Pontosan: 0.547 liter.
 5. vers. — SESTERTIUS: római pénz. Értéke akkor $2\frac{1}{2}$ denár. Ma még egy igazi római sestertius 30—40 forintot, mint régipénz. (Spekulánsok figyelmébe.) — TUNICA: a rómaiak köznapi ruhája. A szatira idejében angol szövethől készült, részletre (pars rata); többnyire pecsétesen viselték.
 7. vers. — GLAPHYRUS: híres flótás Augustus császár korában. Szatiránk korában Wyschendorffnak hívták és a fagottot fujta télen az operában, nyáron a Lukácsfürdőben.
 8. vers. — FORUM: fórum. Szatiránk korában a Danuvius partján épült, azóta rég rombadőlt, részben lerombolt építmény, mely góth stílusban volt tartva. A parlamentarizmus csődjét egyszer megúsza, s akkor Országházné néven még tengődött egy kicsit. De aztán végleg tönkrement, körülbelül 1972-ben, Kr. u.
 9. vers. — PORTICUS: folyósó. Vagy mint akkor írták: A Folyósó. Itt mondták a képviselők azokat a buta vicceket, amelyeket másnap szegény újságíróknak kellett a legnagyobb kinnal kitalálniuk és a szájukba adniuk. Lásd az akkori lapokban: »Mindenféle a folyósóról« és »A folyósóról« című rovatokat.
 10. vers. — LEGATUS: Követ. Képviselő. Innen: képviselőválasztás vagy követválasztás. Tudniillik sokan a követ választották és azzal verték be a Lloyd-Klub ablakait.
 11. vers. — HISPULLA: gyönyörű szép, de elhízott énekesnő
 Claudius idejében. Szatiránk korában még mindig élt, még mindig hizott és még mindig énekesnő volt.
 12. vers. — POETA: költő. Olyan ember, aki pénzért közgazdasági tudósításokat írt az újságokba és ezért hosszú haját és piszkos kezét növesztett. Szatiránk korában semmi tekintéllyel nem bírt, s a díjbirkózókkal, cirkusztallmeisterekkel, kisegítő pinczérekkel és seprőgépes kocsisokkal együtt a páriák kasztjába tartozott. Szavazati joga volt. Adót nem fizetett. Végre is hajtották érte.
 13. vers. — SCENA: Komisz családi jelenet. Más értelemben: olyasvalami, amit a hitelező csinálni szokott. Itt színpadot jelent. Az akkori időben a színpadra csak kiváltságos egyének, mint: rendőrtisztek, tűzoltók, kaszinói tagok és póéták mehettek föl. — PRINCEPS HISTRIONUM, vagy PRINCEPS GREGIS HISTRIONUM: színházigazgató, a színészek nyájának vezére. Ettől függött a színpadra való belépés joga. Kiváltságai voltak: a hazudozás, az irigység és sok esetben a megpukkadás. Oppianus egy krónikájában (De directoribus. XIII. 4. és 924.) említést tesz egy színházigazgatóról, aki önmagától pukkadott meg, mint valami endotherm vegyület, amért egy második színház igazgatója megvásárolt előle egy darabot.
 14. vers. — PARIETES SCENICI: a színpad. Ezek arra valóak voltak, hogy mögöttük szerzők kibiczeljenek a másik szerző darabjának és frakkos urak várják, hogy mikor végez a kórus. Kórus: kar, azaz olyan gyülekezet, melynek csakis nőnemű tagjai érdekesek.
 16. vers. — KRITIKA: Kritika. Innen: »difficile est criticam non scribere« magyarul: »minden számár kritikát ír.« Egy olyan műfaj, melytől akkoriban csak a legkiválóbbak tudták magukat visszatartani. Tudniillik a legkiválóbbak nem írtak kritikát, csak anyagi előnyért dicsérték vagy szidták.

Akik kritikát irtak, azokat a tarpéji szikláról ledobták. »Tarpéji szikláról ledobni« — ez azt jelentette, hogy »nem előadni a darabját«. Persze ettől mindenki félt és csak az alja mert kritikát írni.

17. vers. — SZAGLALNI: »szagolni« helyett.

19. vers. — NÁRDUS: drága illatos olaj, mely az indiai Valeriana Jatamansiból készült. Szatiránk idejében »Trêfle, incarnate Piver« nevet viselt és majdnem olyan bűdös volt, mint a Lenthéric-féle »Féria.«

22. vers. — ACTOR: színész. Szatiránk korában rögtön a miniszterelnök után következett. Bonus actor: jó színész. Malus actor: szép fiú. Actor comicus: színész, aki a saját viccein nevet. Actor tragicus: színész, aki lejáratkor nem tudja fizetni a váltót és ide-oda szaladgál, mint a tengerinyul, amelynek arcából kivágtak egy darabot.

23. vers. — HOMO THEATRALIS: színházi ember. Átmenet a szabaddalra helyezett sikkasztó és az intendáns közt. Az akkori kor színházi szakértője. Valamivel műveletlenebb, mint Sainte-Beuve és sokkal szemtelenebb, mint a vásárcsarnoki légy.

Kiadta: Vessző.

Krónika II.

Főpróbátlanul.

— febr. 24.

Sokáig halódott, végre is elment a másvilágra s ma bus szivvel állunk a frissen földött sirnál és azt mondjuk: »Nincs többé főpróba.« Javarészünkön bizonyos mélabú vesz erőt, sőt egy kitűnő laptársunk feljajdul és szilaj haraggal vádolja a sorsot, amiért legrégibb barátunktól fosztott meg. Az aposztrofálás hangja mutatja, hogy nincs csekély dologról szó és ha szubtilis szempontból fogjuk föl a dolgot, csak helyeselni tudjuk kollegánk elkeseredett szavait. Közleménye mutatja, hogy komolyan vette a főpróbákat s ez a fölbuzdulás tiszteletreméltó még akkor is, ha deplace irozva jelenik meg. Mért ne lehetne a Harlequint elsíratni? Ő is csak ember, akinek Isten adott létet és jogot az életre.

Fájdalom, azt kell hinnünk, hogy kedves laptársunk az utolsó, aki még sulyt helyezett rá, hogy főpróba legyen, aki jelentőséget tulajdonított a pontos ujságírói munkának. Mert arról szó sem eshetik, hogy a próba ne támogatná a tudósítót nehéz munkájában. Minden egyébtől eltekintve: éjjeli tizenkét órakor, egy szerkesztőség nyomda- és fekete-kávészagu szobájában nem igen lehet objektíve itélni sem Shakespereről, sem Kampis Jánosról. Vannak, akik még abban a naiv hitben élnek, hogy mielőtt dolgoznak, hangulatra iparkodnak szert tenni, megrágnak a mondani valóikat s olyan csekélységre, mint a stylus, gondot iparkodnak fordítani. Ezek a férfiak természetesen nem ujságírók, de azért még mindig lehetnek írók és tisztességes emberek. De hát vegyük a hangulatot éjjeli tizenkét órakor, egy kutyafutásban bekapott vacsora és az utolsó villamosok ördögi táncza közt elvégzett konflis-utazás után?

Nincs rá más mód, hogy az illető referens vagy rosszul írja meg a cikket vagy pedig lemondjon állásáról, amelynek töviseire nincsen megteremve. A legtöbben

az első rendszert választják s lassan beletörődnek, hogy egy színházi premier végre is nem olyan földrengető esemény, mint amilyennek fiatal korukban képzelték. Az, hogy Mihályfi férfiasan és Náday elmésen beszélt, oly mindegy, mintha Mihályfi lett volna elmés és Náday férfias. A világ kereke parányit sem zökken miatta, sőt, ha valaki éjféli tévedésben azt írja, hogy a beteges Mária szerepét nem Török Irma, hanem Gyenes játszotta, még azon se ütközik meg senki.

Hajdan ugyan voltak egyesek, akik ezen megütköztek és óvást jelentettek volna be, de ma az a szép viszony, mely régen ujság és olvasó közt létezett, megszűnt, azaz csak a kiadóhivatal pénztári könyvében jut érvényre. Ma az olvasó kutyába veszi a hirlapot, amely untalan meghazudja, megboszantja, mint a rossz komondor, amely nappal csirkét lop, éjjel azonban házat őriz. Az ujság is visszaél olvasója nyájasságával, de azért mégis csak szolgálja az érdekeit: négy krajczárért összehord neki hetet-havat és ügyel, hogy a prenumeránsnak ne sikkaszszák el a közvéleményt. De magának a journalistának tekintélye félelmetesen alászállott s immáron közel áll a 0-hoz. Mi haszna hát, ha Ambrus Zoltán éjjélkor bemegy a szerkesztőségbe és reggeli ötig töpreng azon, vajjon Körösmézei elég jó volt-e avagy csak türhető? A közönségnek ez egészen mindegy s e becses órák, amelyek egy kiváló agyat forgácsolnak szét, nyomtalanul elvesznek a mindenségben.

Szédületes az a dekadencia, amelyben nálunk az irodalmi tevékenység leledzik. Igazi jó színházi cikket már évek óta alig lehet olvasni, művészetit épp oly kevésbé, könyvrecenziókról nem is szólva. A három műfaj közül az utóbbinak, ugyszólván, teljesen nyoma veszett, nem is csoda, hiszen alig érdekel más valakit, mint magát az illető mű szerzőjét. De nehogy azt higgyük, hogy éppen a holló vájja ki a holló szemét; az ujságok nem haragszanak az írókra, sőt pártfogolják őket s szívesen leadják az ugynevezett kliséket, vagyis az udvariasabban elnevezett kommunikékat, amelyeket a nyomdák minden egyes recenzió-példányhoz mellékelnek. Ezzel aztán az illető munka be is fejezte földi pályafutását és mehet, az antikváriushoz. Azaz: oda még sem, mert hiszen rá van nyomtatva: »Bírálati tiszteletpéldány« s az illető az ódon-dász nem veszi meg. Ki törődne ezzel a nyomtatott könyvkereskedői sértéssel ma már? Hiszen a kiadónak végre is igazuk van, az antikváriussal ők is üzleti összeköttetésben vannak s a ma megjelent művet tizenkét hónap múlva kilószámra adják el a ruzicskáknak.

A színházi kritika szintén lejárt műfaj. A közönségnek Tóth Béla prédikálhat, hogy a *János vitéz* rossz darab, azért nap nap után csak megtelik a színház és fűtyül Tóth Bélára. A publikum csápjai ma már más irányban tapogatóznak, mikor egy megnézendő darab nivoltáról tájékozódni akarnak. Az ujságoknak nem ülnek föl; sem a jó, sem a kedvezőtlen kritikának, hanem körülbelül ott tartanak, ahol Molière, aki parasztgazdasszonyának olvasta fel műveit s ami neki nem tetszett, azt kihagyta belőlük. Ha ma azt olvasom a *Revue* *-ben, hogy ez meg az a mű óriási sikert aratott, tagadólag

Szalay Péter.

rázom a fejemet s keresem az érdeket, mely a reczenzenst ez elragadtatásra bírja s többnyire meg is találok egy csinos segédszínész nőt vagy egy darabfordítás mezében. De ha a villamos vasuton egy szakács nőt azt mondja a másíknak: »En addig nem nyugszom, mig a János vitézt még egyszer nem látom«, akkor egyszerre szuggesztív erő t érzek, megállapítom, hogy az »egész világ« erről a darabról beszél s még azon az estén szerencsésen meg is váltom jegyemet.

A főpróba tehát irodalmi vonatkozásában lejárt a magát, de mint etapp is elkopott. Egy időben izgató volt a tudat, belelátni a színház kulisszái mögé, nappali világításban nézni a deszkák világát és elbámulni rajta XVI-ik Lajos hogyan jár felhajtott gallérral, sárga überczíherben, czilinderrel környezetében. Ez a naiv kíváncsiság aztán alapos kielégítést nyert s az egész főváros meggyőződhetett róla, hogy a főpróba, ebéd előtti morózus hangulatban, kellemetlen világításban, markirozott előadásával olyan élvezhetetlen, mint a félig megsült tészta. Eleintén tett szett az illúziók lerombolása, aztán az illúziók egészen szétrombolódtak és többé senki sem volt kíváncsi a főpróbára.

A nagy közönséget a színházak éppen ezért kiszorították a próbákról s meghívottaknak már csak az újságírók maradtak. Őket is mélységes undor szállta meg e reggeli mókánál, amelyben a színpad mosdatlan, fésületlen, unalmas volt. Hiszen nem magából fejlődött a szokás, hogy színházat játszani csak este lehet. Megpróbálták azt matinékkal, délutáni előadásokkal, de a dolog nem ment. Az álom órái kellene hozzá, hogy a valótlanságoknak felüljünk, velök érezzünk, reggel, mikor a testi energia, a józan ész működik, nem lehet varázsképekkel hatni. A színház-direktorok tehát, széptan szerint, helyesen cselekedtek, mikor e torzszülöttet eltávolították a látó-körből, abban a hiszemben, hogy senki se fog utána vágyódni. Hiszen az újságok érdekét az igazgató úgy is szem előtt tartja, mikor szépen litografált kommunikékkal lepi meg őket.

Egy hang mégis akadt, amely tiltakozott s az újságírói munka puritánsága mellett föl szólalt. A többiek csak elgondolkoztak a régi időkön és nem szóltak semmit, mert úgy érezték, hogy úgy is hiába van. A főpróba világa eltűnt, elmúlt, mint a Beleznai kert meg az Új világ. Sorsa azonos volt a manókéval, akik csak addig éltek, mig bennök hittek. Amint a közönség és az írók kételkedtek létjogosultságában, ideje betelt és elmúlását nem lehetett megakadályozni.

Syrion.

Ismeretes, hogy évekkal ezelőtt a szépítőszerék nagy részét a külföld szállította hozzánk. Ma már ez fölösleges, mert a Krieger-féle szépítőszerék: Akácia-arcczkrém, puder és szappan oly kitűnőek, hogy kiállják a versenyt bármily hasonló készítménnyel. Saját érdeküket védik t. hölgyeink, ha különösen most a tavasz közeledtével a minden gyógytárban kapható Krieger-féle toilett-cikkeket használják. Főraktár Korona-gyógyszertár Kalvin-tér (Baross-u. sarok).

A »Modern könyvtár« könyvkölcsönző vállalat (Budapest VI., Király-utca 70.) előfizetőinek Budapestben házhoz szállítja, vidékre postán küldi a magyar, francia, német és angol irodalom legújabb termékeit. A »Modern könyvtár« előfizetői minden új művet már annak megjelenése napján kölcsönképen megkaphatnak. Aki tehát a modern irodalommal lépést kíván tartani, aki tiszta, új könyveket akar olvasni, az forduljon telefon vagy levelezőlap útján a »Modern könyvtár«-hoz, melynek vezetősége készséggel ad meg minden közelebbi felvilágosítást. (Telefon 82—24.)

Akit a sors ügyes-bajoskodás közben valamiért a magyar királyi kereskedelmi miniszterium postai ügyosztályába kergetett annak van szerencséje ismeretséget kötni egy javakorabeli, kedélyes, szíves, igen előkelő urral, aki ott a tájékozottság és mindenhatóság maga, aki olyan pontosan tud mindent, mintha egy nagy carrierere aspiráló gyakornok volna, s aki egyben olyan hatalommal intézkedik, mintha maga volna a miniszter. A szegény ügyes-bajos ember kiderült ábrázattal tesz le arról, hogy panaszos nyílttér levelet írjon a morózus hivatalnokok ellen, akikkel az iroda-szobákban találkozott, gyönyörködik a maga megbecsültetésében s szinte azzal az érzéssel teszi be maga után az ajtót, hogy ez a jólelkű kedves ur igazán örül annak, hogy szíveséget tehet neki, akinek a világonlétéről öt percczel ezelőtt fogalma sem volt. Ez a nyájas és jólelkű uri ember Szalay Péter. Ámbár nemcsak, hogy nem öreg, de még nem is öreges, talán legrégibb lakója a kereskedelmi miniszteriumnak, akinek rövid időn belül, negyven esztendő hivatalnokoskodás nyomja a vállát, ami alatt segédfogalmazóságból miniszteri tanácsosságon át felvitte odáig, hogy ma ő legmodernebb és legtöbbet dicsért hivatalunknak, a posta és távirádának, a vezérigazgatója. Ez az intézmény ő alatta fejlődött olyan európaivá, amilyennek ma büszkélkedünk vele s Szalay Péter szinte észrevétlenül és titokban fejlesztette idáig a kezére bízott intézményt. Évenként csak egy-egy hirt olvastunk róla a lapokban: hogy elutazott ide meg ide nemzetközi postai konferenciára és hogy onnan egy-egy nagy érdemjellel érkezett vissza. Az ő szakismeretéből, európai nagy műveltségéről és a dologhoz értéséről, külső képviselő, jelvények, közjog, minden nélkül, mindig észrevették a magyarságot s minden útjáról sok tapasztalatot és útítást hozott, magának jó barátokat szerzett, az országnak előnyös szerződések. Itthon pedig dolgozott és nem kért elismerést. Nem felfelé kereste azt, hanem lefelé, a hivatalnokai szeretetében; mind a három ezer hivatalnok, az egész nagy gárda, a tűzbe menne érte. A hivatalon kívül pedig a legteljesebb európai műveltségű ur, és valószínű Lebenskünstler. A műértők azt mondják, hogy pompás ipari japáni képei vannak; az ingyenczek a konyháját dicsérik, meg a borait; vadásztársai azt híresztelik, hogy olyan szalonnát meg lipói turót senki sem eszik az egész világon, amilyenel ő szokott kínálkozni. Amellett ő viseli a legangolabb posztból készült ruhákat, a legbattisztabb batisztzsebkendőket, ő hordja Pesten a legfinomabb cipőket, ő szíjja a legjobb szivarokat és őrizi a legjobb anekdotákat. Olyan hivatalnok, aki ur, sőt mágus a műveltségére, kilétére, modorára és vagyonára nézve. Most, hogy államtitkárrá lett, nem csupán czimben, hanem jellegre is, ami a hivatalos életben nagy különbség, ez a kitüntetés sem a hivatalos hatáskörét nem növelheti, sem a társadalmi tisztelétét, amiben a felesége osztozik vele. Ej, ej, hát csak most lett államtitkár — mondják a jó emberei, akik tudják, hogy milyen független ur volt ő a miniszteriumban régóta. — Ej, már minek neki még ez is, — mondhatnák az irigyei, csak hogy neki nincsenek ellenségei. Miniszterek jöttek-mentek, hozta a maga népet és küldte a másikat mindegyik, de Szalay Péter mindig maradt és előbbre ment. Ő rá mindegyiknek szüksége volt. Az ellenzéki újságok sem bakafántoskodtak, sőt — hasábkon át ünnepezték, mert ők is tudták, hogy kevés kitüntetést érdemeltek úgy meg mifelénk. A fáma azt beszéli, hogy Hieronymi miniszter, mikor a lányát férjhez adta, csak az esküvő reggelén adatta föl az eljegyzési kártyákat, hogy ne legyen közönség az esküvőn. Mégis tele volt a templom, mert még délelőtt kézhez kapta a híradást mindenki. Szalay Péter azt mondta a csodálkozó miniszternek: Kegyelmes uram, tudhatod, a posta jó. Ezért kapta most az államtitkárságot, nem a jó vicczért, hanem mert ez a tréfa igaz: a posta kitűnő. És ez a Szalay érdeme.

INNEN-ONNAN.

+ **A főrendiház üléstermében** megmozdult a műmárvány, lezuhant egy kődarab és összetört egy padot. Építészek, mérnökök most vizsgálják a falakat és szakértő véleményt mondanak róla, mi lehet az oka ennek a bomlásnak. Már dinamitot is emlegettek, amivel titokban munkálkodó emberek föl akarják robbantani a magyar parlamentarizmust. Robbantó materiát azonban nem tudtak fölfedezni, sőt a vizsgálat megállapította, hogy az anyagban sincs hiba. A márvány, ami leesett, valódi műmárvány volt és nem holmi igazi márvány. Anyagi oka így a falak megmozdulásának nem lévén, kell, hogy — erkölcsi okban keresse az ember a magyarázatát. A főrendiház ülésterme is csak ülésterem, mint a képviselőházi kollégája, nem lesz tehát egész alaptalan az a föltevés, hogy — megirigyelte a kollégája dicsőségét. Hallott törésekről, amelyek ott történtek, elnöki emelvény és miniszteri székek pusztulásáról, amelyek nyomán országos fordulat következett, úgy, hogy a negyvennyolcz több lett, nagyobb numerussá vált, mint a hatvanhét. Minden dicsőség és minden figyelem a másik teremé lett, amely pedig nem is méltóságos, legföljebb csak, ha jól megy neki: tisztelt Ház; csoda-e, ha az ő falaiban is megmozdult a beműmárványozott ámbiczió? Hát róla már sohase essék szó, mintha csak a világon se lenne? Valóságos márványból kellett volna lennie, hogy ezt mozdulatlanul elviselni tudja. Szerencsére azonban ő is műmárványból van és miután a falak hasztalanul várták, hogy közöttük történjék valami, ők maguk léptek akcióba. Ha a méltóságos főrendek nem akarják összetörni a miniszteri székeket, összetörik a falak. Mikor minden mozog, a főrendiház se maradhat mozdulatlan.

* * *

△ **Lánczy Leó.** A hivatalos lap most igen érdemes olvasmány és vezércikkeket írnak róla, de a Lánczy Leóról szóló passzuson senki sem akad fönn. Ez kormány-likvidáció nélkül is megjelenhetett volna, mert természetes. Természetes, hogy ez a zsenális financier tagja legyen a törvényhozásnak, akár mint képviselő, akár mint főrend. Hát képviselő nem lehetett a bölcs összeférhetlenségi törvénytől fogva. Hiszen a kereskedelmi bankot nem hagyhatta el, mely az ő kezében szinte oszlopa, támasza a magyar közgazdaságnak. Hát meg kellett lennie főrendnek, hogy az országot politikailag is szolgálhassa. Ez nem hiuság, hanem kiválóság dolga. Volt idő, mikor a grófok tömegesen ellepték a bankokat, mert szükség volt a publikum bizalma szempontjából ismert neveknek. Most a főrendek közé viszik a bankárokat, mert akármit csinálnak is a politikusok, végül mégis csak a közgazdasági szempont parancsol s akkor nagyon jó, ha a grófok között ott ülnek a Lánczyak, akik nemcsak reprezentálnak, hanem értenek is hozzá.

* * *

ö **A legnagyobb párt.** Huszonnégy órával az új Ház megalkakulása után már százhatvannégy frissensült képviselő urnak — tiltották le birói foglalkással a törvényhozói fizetését. Mire odaértek a képviselőház pénztárához, már a végrehajtó nyugtája várta őket. Ezeket az urakat tehát első sorban a hitelezőik javára választották meg, akiknek így a közbizalom fizet az ő magánbizalmukért. Százhatvannégy képviselő, ez majdnem egy harmada az egész magyar törvényhozásnak és ha ezek az urak külön párttá szervezkednének, ők lennének a legnagyobb párt az egész parlamentben. Teljes joggal követelhetnének legalább egy alelnöki és vagy két jegyzői állást, nemkülönben egy pár tárczát, még pedig nem is üres tárczát, a koalíciós miniszteriumban. A pénzügyminiszterit mindenesetre. Ez a szervezkedés azonban az elvek különbözősége miatt nem lehetséges,

a százhatvannégy letiltott gázsiju honatyából ugyanis jut az országgyűlés valamennyi pártjára, talán az egy — szocialista párt kivételével. Mert ennek a pártnak tagjai rendezett anyagi viszonyok között élnek: az egyik meg éppen — ezerholdas földesur. A tömördek letiltás. mindenesetre jellemző az új parlamentre, amelyről ilyen körülmények között el kell ismerni, hogy a maga állapotában meglehetősen hű tükre az ország állapotának. És jellemző a választásokra is. Mutatja, hogy ezen a választáson a jelölteknek nem volt okvetetlenül szükségük arra, hogy pénzük legyen. A választók beérték azzal is, ha a jelölt ur — kölcsön kapta a pénzét.

* * *

+ **Báró Orosdy Fülöp.** A czim új, a név szinte históriai. Orosdy Fülöp apja keresztülküzdött a szabadságharcot, még pedig mint névtelen hős. Aztán követte Kossuth Lajost a száműzetésbe, még pedig mint munkatársa. Fia a messze Törökországban növekedett és Párisban tanult. Konstantinápoly és Páris között vagyunk mi, itt telepedett meg, mert idevaló. Szabadsághős apja megtanult törökül és ezzel alapját vetette meg családjá gazdagságának. Vállalkozó szellem is volt, látó szemmel és szívós kitartással. Fia már a fejlett modern közgazdaságban állja meg a helyét. Új kereseti, új értékesítési fórumokat nyitott a magyar közgazdaságnak. Például a magyar vajnak ő szerzett értéket és márkát Európában. S a föld népe jobban ismeri, mint a város utcája, mert szinte apja annak a falunak, ahol birtoka van. Szenvedélyes műbarát, abból a fajtából, amely megosztani szereti a művelzetet és ad és juttat a kincseiből. Báró lett és nem hiu — két kis gyermeke számára hálálkodik a királyi kegyért. No meg asszony is van a háznál, szép viruló asszony, aki a házasság révén elvesztette a bárói czimét. A gyöngéd férj révén most visszakapta. S meglevén a nagy rang, tovább él az új báró ama polgári erényeknek, melyekkel báróságát szerezte. Az ilyen kiválások, jogosultak és kívánatosak. Ha százezer olyan polgárunk volna, amilyen ő, nem kellene őt bárósítani, hogy az érdem jutalmát lelje. De tiz sincsen.

* * *

(I—s) **Az orosz forradalom.** Nem tehetek róla, de ezzel az orosz forradalommal s ezzel az orosz-japán háborúval úgy vagyok, mintha nem újságban olvasnám, hanem történet-könyvben; ha még úgy szídom, izgatom és tüzelem is magam, e tenger vér s e száz pokolra való szenvedés mellett nem érzek és nem gondolok többet, mint mikor a katalaunumi csatáról olvasok. Ez azt mutatja, hogy rossz ember vagyok, de nem vagyok rossz történetíró. Az érzésem sugja meg, amit az eszem nem akar elismerni, hogy a történelemben sincs ugrás, és Oroszországban azért nem lehetséges a szabadság, mert ilyen irtózatosságok lehetségesek benne. El tudnátok-e gondolni angolt vagy svájczit vagy norvégot akár négyszáz év előtt is ilyen uralom alatt? Félek, hogy az orosz nemzet állapotát nem a felette uralkodó gazemberek lerázhatatlansága okozza, hanem az orosz nemzet állapota okozza e gazemberek lerázhatatlanságát. A dicső igazságok, amiket az orosz forradalmárok hirdetnek, félek hogy csak addig elevenek, amíg csempészett rőpiratban veres betűvel állanak írva. Fekete betűvel törvénykönyvbe írva talán halottak volnának.

* * *

+ **Sréter Alfréd magánzót,** volt országgy. képviselőt a héten kinevezték pénzügyi tanácsosnak. Ami nem nagy állás és nem is színekura. Sréter Alfréd, mikor a politikára adta magát, ura volt néhány ezer holdnak és azóta állandóan tagja annak az uralkodó pártnak, amely állítólag soha egyebet nem csinált, mint hogy eladta a hazát és — zsebre vágta, amit kapott érte. Czimben, rangban és vagyonban. Ott ült állandóan a körül a husosfázék körül,

amelyben a hatalom aranypecsenyét tálalt a mamelukoknak. Így lévén a dolog, ennyi idő alatt Sréter Alfrédnek legalább is gróffá és legalább is milliomossá kellett lennie. A valóság pedig az, hogy — magánzó lett és pénzügyi tanácsos, ami a ranglétrán ugyancsak messze esik még az államtitkárságtól is. Valami tévedésnek kellett tehát lenni a dologban ott a husosfazék körül. Még az is meglehet, hogy a tévedés maga a husosfazék volt. Ezt a fazekat alkalmasint azok látták csak, akik szeretnék volna látni. Bizonyos, hogy Sréter Alfréd sohase evett belőle. Ez a szelid kékszemű, tisztalelkű öregur, aki a pihenő óráiban igen szép dalokat komponált, tönkrement a politizálásban a husosfazék mellett, holott még csak kilátása se lehetett rá, hogy ő önzetlen hazafi legyen, mert ez a disz csak Polónyi Gézának dukál. Lehet különben, hogy másban volt a hiba. Abban, hogy Sréter Alfréd poéta. A poétából pedig minálunk végezetül okvetlenül — adótiszt lesz.

* * *

Ö A hivatalos stílus. Toldy László ur, a főváros kitűnő főlevéltárosa indítványt tett a tanácsnál, hogy a szabályrendeletek szövegét fordíttassa le valami hozzáértő emberrel — magyar nyelvre. Mert ezek a szabályrendeletek most egy sajátos nyelven vannak írva, az ugynevezett hatósági vagy hivatalos nyelven. Ez egy nagyon érdekes nyelv, annyiban hasonlít az osztrák, a svájci és a belga nyelvekhez, hogy senki a világon ezen a nyelven nem beszél. A magyarhoz már egy szikrát se hasonlít: élőszóval csak az egy Bánffy Dezső báró értett rajta, de ez is csupán addig, amíg miniszterelnök volt. Azóta már, azt mondja Bartha Miklós, egészen elfelejtette. Jellemző erre a nyelvre, hogy mintha ezeréves multunk minden szenvedése beléje költözött volna, ezért más formát, mint szenvedő formát meg nem tűr. Minthogy pedig a szabályrendeletekhez köze lenne annak a közönségnek is, amely nem tud *hivatalosul*, a Toldy László ur indítványa nagyon logikus, megérdemel minden dicséretet. És mégis: — bár inkább ne tette volna! Kiderült, hogy ez az indítvány egyenesen végzetes volt. A nemes tanács ugyanis élvben igazat adott a főlevéltáros urnak, de a kérdést egészen másként oldotta meg, mint ahogy ő javasolta. Nem fordíttatja le a rendeleteket, hanem ráparancsolt az illetékesekre, hogy *ezentul gondosabban fogalmazzák meg őket.* És ez a rettenetes. Idáig még csak meg lehetett érteni egy-egy passzust, amelyik valamivel — pongyolábban volt fogalmazva, vagy más szóval: kevésbé volt megfogalmazva. Most már ennek is vége lesz. Ezentul minden meg lesz fogalmazva.

A bálozó leány tizparancsolatja.

I. Szeresd a te mamádat, oh leány és fogadj szót neki, Mert a te mamád náladnál százszor okosabb és hamarabb meglátja, melyik fiatal emberrel érdemes foglalkozni és melyikkel nem. Szeresd a mamádat, oh leány, fogadj szót neki, ha jól akarsz férjhezmenni és boldogulni a tűzhely mellett, mely neked rendeltetett.

II. Ne tekints irigy szemmel a fiatal asszonyokra, azt gondolván, hogy ők erősebb eszközökkel küzdve, nagyobb hatásokat érnek el náladnál. Tudd meg, oh leány, hogy a fiatal asszonyok elvesztették azt a két fegyverüket, amelyekkel egyedül lehet győzni a mai blazírt férfiakon: a naivitásukat és a hozományukat.

III. Ha egy fiatalember azzal henczeg előtted, hogy ő milyen romlott, blazírt, cinikus fráter, — tekints reá bámulattal és ne mondd, hogy te őt jónak és tisztességesnek tartod. Mert a mai fiatalemberek semmit se gyűlölnék annyira, mint ha őket jó és tisztességes embereknek tartják.

IV. Ne bánj rosszul a fiatal kis táncosaiddal, ha jól megy a dolgod és sok elegáns harminczéves táncos vesz körül. Mert a hét kövér esztendő után eljön a hét sovány esztendő és akkor nem lesz egy tánczosod sem.

V. Jegyezd meg magadnak, oh leány, hogy a szellemes férfiak nem a legjobb férfiak. A szellem nem az a fűszer, melyre gyakran van szükség a jó házi kosztátnál; a házasság pedig olyan mint a jó polgári konyha, ahol ritkán főznek francziás dinert.

VI. A második négyesbeli párodnak ne tulajdoníts semmi jelentőséget, oh leány! Mert az a férfi, a ki valószínűleg örökös párod lesz, nem is tud négyest táncolni, fogadok.

VII. Ha egy férfi azt mondja neked: »szeretem magát, kisasszony!« akkor ne vess a szemébe, még ha te is szereted. Ha ezt tizedszer mondja, akkor is ne vess a szemébe. Ha századszor mondja, akkor is ne vess a szemébe. Ha a mamád előtt mondja, akkor süsd le a szemed. Ha az anyakönyvvezető előtt mondja, csak akkor felelj neki: »Én is szeretem magát — uram!«

VIII. Csak olyan limonádét igyál, melylyel a mamád kínál meg. Az olyan limonádé, melyet fiatal ember hoz számodra, ugys csak — limonádé.

IX. Légy büszke és önértetes, oh leány, mert tudd meg, hogy a te társaságod az az oázis, melyre a fiatal ember élete apró útközeiből folyton visszavágyik. És mennél nehezebben találja meg ezt az oázist, annál jobban megbecsüli és annál kevésbé rándul ki majd férjkorában — a sivatagba.

X. Ne bíz el magad, oh leányzó! azt híven, hogy a bálon meglelted igazi párodat és ő is megtalált téged. Mert hátra van még a legfontosabb: a pontos információ.

Ego.

Művészet.

Olgyay Ferencz.

Harmonikusabb kiállítás még alig volt a Nemzeti Szalon termeiben, mint ez az Olgyay-kiállítás. Kevés kép, úgy 90—100 darab, de nincs közöttük egyetlenegy sem, amely előtt nem volna érdemes megállani, viszont a legnagyobb részük előtt nagyon sokáig elálldogál az ember. Nem hiszem, hogy Olgyaynak épen úgy nem volnának rossz pillanatai, mint a többi piktornak s épen az a szigorú önkritika hat az első pillanatban előkelő finomsággal, amely kizárta a kollekcióból ezeknek a rossz pillanatoknak termékeit. Senki sem fog elfáradni, ha végigjárta ezt a kiállítást, ellenkezőleg azzal az érzéssel fognak megállni az emberek az utolsó kép előtt, hogy még egypár Olgyay-vásznat jól esnék nézegetni. De ez az okos művész nem akarja tömegekkel elkábitani, csupán egy ritka artisztikus élvezetekkel teljes másfélórát akar szerezni a publikum kiművelődött izlésű részének. Ez pedig gyönyörűen sikerült neki és abban az időben, amikor az ő képeit nézzük, nagyon sokat megérzünk a legtávolabbi Európa magas művészi kulturájából.

A Tisza és a Zagyva szögében, Szolnok lapos síkságán, ezeken az első látásra olyan egyhangu tájakon talált Olgyay csodaszép dolgokat. A szolnoki tájaknak irodalmi szempontból vett témátlansága jó iskola a piktornak, mert rászoritja intim megnyilatkozások fölismerésére. Maga Olgyay mondott ilyenformát és a mondása fölöttébb jellemző az ő abszolúte festői gondolkodásmódjára. Ott, a Tisza és a Zagyva szögében lapos mezőségek vannak, magános fűzfák hajlanak bele a csöndes vizekbe és heroikus vonalak nem lendülnek regényes hegygerinczek körül. Egyszerű emberek görnyednek itt egyszerű munkában, szociális forrongások nem jutottak el ezekhez az egyszerű emberekhez, itt nincsenek tragédiák és nem furulyáznak szépen öltözött juhászlegények holdsugaras német éjszakákon. Itt egy verscsináló poéta csak akkor talál témát, ha olyan piktorszeme van, mint Petőfinék volt, mert itt nincsen semmi romantika, semmi olyan, ami egy iro-

dalmi látószögből nézve érdekes volna, csupán egyhangu tájak vannak és csak látó szemek előtt tárul fel ennek az egyhanguságnak a fátyola mögött a természet lüktető, festői élete.

Ha piktoember jön erre a vidékre, egyszeriben barátságosra válik a rideg egyhanguság. A lapos mezőségeken napsugarak villanak végig, a csöndes vizekből színes párák emelkednek ki és befestik a szegény vidék szürke levegőjét, a magános fűzfák megmozdulnak láthatatlan levegőáramlatoktól, az alacsony horizont fölött összegyűlnek a felhők és tarka menetben elvonulnak piktorbarátjuk előtt, azután megjön a szél, az alföld vágató szegénylegénye, elprodukálja virtusát a bámuló piktornak, sötét gomolyokba zavarja a felhőket, porfátolyba takarja a fákat és aztán megint szóhoz jut a nap és pazarul bearanyozza a felhők összeszakadozott széleit. Ilyen ünneppel fogadják ezek az egyhangu vidékek a piktor, persze csak az olyan fajtát, mint Olgyay, máskülönben betakaróznak és nem látni belőlük mást, csak szomorú, magános fákat és pocsolyás lomhasággal vánszorgó vizeket.

Az Olgyay legutóbbi képei dokumentumok. Dokumentumai annak az intim barátságnak, amelyben feltárja lelkét a természet és bizalmasan megmutatja rejtett kincseit, a sugárjátékokat, a vibráló levegőt, az alkonyatok poézisét és a viharúzott felhők nagyszerű tragédiáját. Néha, úgy kora este, mikor már nincsen az égen semmi pirosság, vagy borus napokon, mikor sűrű párák fogják el a nap világosságát, olyan a tájék, mint egy tompaszínű szőnyeg, máskor meg olyan, mint egy drágaköves ékszer, mikor bronzszínű őszi lombok rajzolódnak bele a smaragdos ragyogású égbe. A természet végtelen sok formában nyilatkozott meg Olgyay előtt és ő csöndes gyönyörűséggel írja le hajszaifinoman értékelt színeivel azokat az érzéseket, amelyek a természet bizalmas megnyilatkozásai nyomán támadnak.

A Tisza egy kanyarulatában aczélosan ragyog a víz. A végtelen mező tompa zöldes tónusába vágódik bele ez a széles aczélragyogású csik, amely nagy messzeségbe húzódik el és ott meggyötört, szomorú páratömegekben oszlik fel. Reszket a levegő a felszabadult energiák hatalmától és nyögve érzi a föld a vihar súlyos rohanását. Azután kitisztul az idő. Gyorsan szétszaladnak a felhők és forró, diadalmas sugárözön ömlik le a fölfrissült mezőkre. Egy facsoport alatt egy kiránduló társaság uzsonnázik: egy férfi és két leány. Bársonyos zöld árnyékban hevernek s tovább a háttér felé egyre hűvösödő sárga skálában ülnek meg a lehulló napsugarak. A délutáni verőfény áthíviti a lombokat és az egyik leány ruhájára fényes foltban telepedik meg egy átszűrődött sugárcsomó. Az áthívített lombok közt ibolyaszínek és vörösek izzanak, az előtérben egy öreg, zömök fára összegyűlnek a délutáni idők zöldesen villódzó árnyékai. A vízpart egyenes vonala pedig biztosan vezeti a szemet a háttér pompás perspektívája felé. Egy harmadik képen halk téglavörös temperaszínekre hideg kékek vannak fölkenve olajjal. És az egész ég vibrál, ragyog, vakít a komplementer színek egymást átható tűzében. Minden képet külön le kellene írni, hogy teljesen lássuk ennek a témátlan festőművészetnek óriási témagazdagságát és minden képről külön kellene írni, ha az Olgyay festésmódjáról fogalmat akarnánk adni. Egy jellemző sajátosságát azonban mindenütt konstatálhatjuk ecsetkezelésének: ahol valami, akár lomb, akár pára, akár levegő, akár ember mozgásban van, ott az ecsethúzás iránya hajszaifinoman simul a mozgás vonalaihoz és bámulatosan biztos festői rajzot ad a látszólagos rajztalanságban. Olyan sajátosság ez, amely azokat a művészeket jellemzi, akik mindig éreznek valamit, mikor ecsetet fognak a kezükbe.

Marco.

SZÍNHÁZ.

A boszorkány. Bizony rosszul sikerült ez a leistung, öreg atyamestere a színpadi szabászatnak! A kegyed műhelyéből azelőtt nem került ki olyan szerep, amiben Márkus Emma csak két vagy három nyílt tapsot tudott volna kicsikarni, pedig milyen szédítő virtuozitással használta fel a kegyed elfuserált alkotását. Hulladékszövegekből tákolta ezt kegyed össze és tiszta Márkus Emmán mulott, hogy ez az ütött-kopott dolog sokszínű selyemruhának hatott, s a publikum még most sem vette észre, hogy kegyed szellemesen és évek hosszú során alaposan becsapta. És Odry ur, a Nemzeti Színház legújabb művésze is sokat segített kegyednek. Ő egészen emberi momentumokat játszott bele abba a spanyol fiatalemberbe, akit pedig kegyed csak olyan sardoui figurának gondolt el, aki görög-tüzből, frázisból és vérfagyasztó romantikából van összegyúrva. Ez a két művész, akiken kívül másnak nem is akad megemlítésre érdemes dolga a színpadon, Somló urat is megmentette egy kellemetlenségtől, attól ugyanis, hogy a publikum fölsimervén a puhuló agyu öreg szerepszabó becsapó tendenciáit, megtalálja kérdezni, hogy miért adatta elő ezt a darabot. Miért nem ad ehelyett valami mást, például Strindberget, Hoffmáns-thalt, D'Annunziót, Arno Holzt, Bernhard Shaw-t, Giacocat, Wedekindet, vagy más ilyenfélét. Ismerje meg őket, Direktor ur, így szólhatott volna a publikum, — mert bizonyára nem ismeri. Vagy talán ismeri őket, csak Sardout irodalmabbnak tartja náluk? Ej, ej, Direktor ur, ez nem szép dolog kegyedtől!

Yvette »Pompadour«-dalai. Yvette Guilbert, a párisi cabaret exotikus, világgraszáló növénye abban a »demi-vieille«-korban, amiben most van, megtalálta azt a stílust, amely bájos hervadásához oly melegen illik mint az őszi napsugár. A mai Yvettehez, aki teltebb és formásabb, de komolyabb mint a régi, talán nem is illenék már a »Petit cochon« czéda hangja. Ő a lorette-poézisből már rég megcsinálta az átmenetet a docensebb, irodalmibb hanghoz. A párisiaknak eljátszotta és elmondotta disease művészetével a Baudelaire, a Verlaine, a Rimbaud és a Rollinat verseit. Európai körutjaira pedig ujjában két sorozatot visz: az egyiket a hatvanas évek krinolinjában éneklő (Chansons Crinoline), a másikat virágos, tunikás bergère-ruhában, púderes parókával játsza el a rokokó levegőjében (Chansons Pompadour). Csütörtök este a Royalban előkelő népes teremben a rokokó világot idézte fel. Chansons Pompadourjait egy kis zenei visszamerengés előzte meg. A párisi »Société des instrument anciens« régi és bús hangszereken, violákon, gambián és szinte tűhegygyel pengő clavecin-zongorán egy rokokó szonátát és egy rokokó szimfóniát, valamint kecses menuetteket, gavottekat adott elő és előkészítette a »dix-huitième siècle« hangulatát. Ez az álmódzó, multba néző zene milyen kaczerán illett az Yvette Guilbert megjelenéséhez! Mint a sèvres-i porcellán valami meglevenedett marquisea jelent meg a dobogón, de a púderes, szokatlan és szinte öreges paróka alatt egyszerre meglevenedtek vonásai, azok a csintalan gödrök, pajkos vonalak, amelyek örökifjan illusztrálják a szavait. Ki-kitört belőle a gigolette, mintha jelezni akarta volna, hogy a rokokó nyírott fasorai közt tipegő pásztornőcske épp oly kaczer és szeleburdi volt mint a mai boulevard valamelyik divatos femmeje. És a naiv »Chansons Pompadour«-ok ebben a nőfestő művészetben csodálatosan meglevenedtek, megszinesedtek. Édes család volt az egész, amire csak nagy művésznek képes, de oly jó volt legalább képzeletben régi, zümmögő áriák mellett Versailles parkjaiban járkálni. Yvette Guilbert hatása nagy és őszinte volt.

A Heti posta és több rovat térszúke miatt kimaradt.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

»Bob hashajtó« a legkellemesebb. (10 fillér.)